

SATAKUNNAN AMMATTIKORKEAKOULU

Meriruoho Laura

LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINNAN KÄYTÄNTÖÄ JA
KEHITTÄMISMAHDOLLISUUKSIA

Sosiaali- ja terveystieteiden Porin yksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto

2008

CHILD WELFARE SUPPORT PERSON'S ASSIGNMENTS AND EVOLVE POSSIBILITIES

Meriruoho Laura
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme Services Studies
April 2008
Tutor: Kirsi-Leena Frigrén
PLC: 37.42
Pages: 57

Keywords: open welfare, child welfare support person, volunteering

The purpose of this study was to find out what kind of volunteering the support people in Pori child welfare do. The approach of this study was from the support person point of view. In this study was the survey of how the support person do their assignment, how child welfare volunteering should evolve from the support person point of view and what skills the support people use in their assignments.

In the theoretical frame was the study approached as a part of open welfare. From the beginning of the year 2008 the new law of the child welfare was define more precise the support person assignments. The child welfare support activity is on the other hand volunteering and on the other hand it is activity where are different kind of motives than in a employment. The theory was approach the meaning of child welfare support activity, the prevent of child displacement and the strenght of the support people.

The approach of this reaserch was qualitative. The reseach material was gathered in November 2007 and January 2008 by a theme of open form. The form was sent to the support person who was volunteering for Pori child welfare in the past one year.

The study shows that the support people wishes more education and supervise. The methods the support people use are conversation with the children, listening the children and actions with the children. The amount of expence refund is eliminating the activities the support person can do with the child. The support people feld that their own strenghts are weak, because they do the assignments quite alone.

LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINNAN KÄYTÄNTÖÄ JA KEHITTÄMISMAHDOLLISUUKSIA

Meriruoho Laura
Satakunnan Ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystalouden Porin yksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto
Huhtikuu 2008
Työn ohjaaja: Kirsi- Leena Frigrén
YKL: 37.42
Sivumäärä: 57

Avainsanat: lastensuojelun avohuolto, tukihenkilö, vapaaehtoistoiminta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää sitä, millaista on tukihenkilötoiminta Porin kaupungissa. Asiaa tutkittiin tukihenkilöiden näkökulmasta katsottuna. Tutkimuksessa kartoitettiin, miten tukihenkilöt toimivat tehtävässään, miten tukihenkilötoimintaa tulisi kehittää tukihenkilöiden mielestä ja mitä taitoja tukihenkilöt käyttivät toiminnassa.

Teoreettisessa viitekehyksessä tarkasteltiin tukihenkilötoimintaa lastensuojelun avohuollon osa-alueena. Vuoden 2008 alusta voimaan tullut lastensuojelulaki määrittää entistä tarkemmin toimintaa. Tukihenkilötoiminta on toisaalta vapaaehtoistoimintaa, jossa ihmiset toimivat auttamistarkoituksessa ja toimintaa ohjaavat erilaiset motiivit kuin ansiotyössä. Teoreettisessa viitekehyksessä tarkasteltiin myös tukihenkilötoiminnan tarkoitusta, lasten syrjäytymisen ehkäisyä sekä tukihenkilön voimavaroja.

Tutkimusote oli kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimusaineiston tiedonkeruumenetelmänä käytettiin pääosin avoimia kysymyksiä sisältäviä kyselylomakkeita. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeella, joka postitettiin kyselyä edeltäneen vuoden aikana toimineille tukihenkilöille Porissa. Aineisto kerättiin syyskuussa 2007 ja tammikussa 2008.

Opinnäytetyö osoittaa, että tukihenkilöt toivovat toimintaa kehitettävän tukihenkilökoulutuksen ja työnohjauksen lisäämisellä. Tukihenkilöiden menetelminä olivat tuettavan kanssa keskustelu, kuuntelu, ja toiminnallinen tekeminen. Kulukorvauksen pieni määrä rajoittaa toimintamahdollisuuksia. Tukihenkilöt kokivat, että oma jaksaminen työssä oli haasteellista, sillä he kokivat olevansa työssä melko yksin.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINTA	7
2.1 Tukihenkilötoiminnan käsite.....	7
2.2 Lastensuojelun tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan organisointi ja toteuttaminen	8
2.3 Tukisuhteen aloittaminen ja ensikohtaamiseen soveltuvia menetelmiä	10
2.4 Käytännön malleja tukihenkilötoiminnan perustana.....	11
2.5 Tukihenkilötoiminta on vapaaehtoistyötä.....	13
2.6 Lastensuojelun avohuolto	17
2.6.1 Lastensuojelun avohuollon käsite	17
2.6.2 Lastensuojelun avohuoltoa koskeva lainsäädäntö.....	19
2.6.3 Tutkimustietoa lastensuojelun avohuollosta	22
3 VAPAAEHTOISTOIMINTA	25
3.1 Vapaaehtoistoiminnan käsite	25
3.2 Tukihenkilötoiminta vapaaehtoistoiminnan kentällä.....	27
4 LASTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY	28
4.1 Lapsen kehityksen luonne.....	28
4.2 Nuoruudessa muodostuva minäelämys.....	30
5 TUKIHENKILÖN VOIMAVARAT	31
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	34
6.1 Tavoitteet ja tutkimustehtävät.....	34
6.2 Tutkimus aineiston keruu ja tutkimusmenetelmä	35
7 TULOKSET	37
7.1 Tukihenkilön toimintatavat.....	37
7.2 Tukihenkilön vahvuudet ja kehittymistarpeet.....	42
7.3 Tukihenkilötoiminnan merkitys.....	43
7.4 Tukihenkilötoiminnan vaikutus tukihenkilön muuhun toimintaan	44
7.5 Tukihenkilön yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa.....	45
7.6 Tukihenkilötoiminnan kehittäminen	47
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	48
LÄHTEET.....	55
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Lastensuojelupalvelujen tarve on tuntuvasti lisääntynyt. Tukihenkilötoiminta on lastensuojelun avohuollon tukitoimenpide. Se on lastensuojelulain mukaista toimintaa, jota valvoo sosiaalityöntekijä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää tukihenkilötoiminnan toimintatavat, järjestysvelvollisuus, avohuollon käsite ja toiminnan kehittämisalueet tukihenkilöiden näkökulmasta katsottuna. Uusi lastensuojelulaki vaikuttaa lastensuojelutoimintaan. Tukihenkilötoiminnan kehittäminen on perusteltua lastensuojelupalvelujen tarpeen lisääntyessä. Olen itse toiminut Porissa tukihenkilönä, ja havainnut toiminnassa kehittämiskohteita. Käytännön työstä päädyin tutkimaan kehittämisalueita muiden tukihenkilöiden näkökulmasta käsin opinnäytetyössäni.

Tutkimuksella kartoitetaan toimintatavat, joita Porin kaupungin tukihenkilöillä on, sekä sitä, onko heillä voimavaroja, joita ei ole osattu hyödyntää tukihenkilötoiminnassa. Tutkimalla tukihenkilötoimintaa sitä pystytään kehittämään tukihenkilöitä motivoivaksi ja heidän voimavarojaan hyödyntäväksi. Tietoa tukihenkilötoiminnasta ja sen kehittämisestä on paljon tukihenkilöillä itsellään. Saattamalla tukihenkilöiden näkemykset sosiaalityöntekijöiden tietoisuuteen voidaan tukihenkilötoimintaa jatkossa kehittää suuntaan, jolloin toimiminen lapsen tai nuoren tukihenkilönä helpottuu. Viime kädessä luonnollisesti tuen kohteena oleva nuori tai lapsi hyötyy toiminnan kehittymisestä.

Opinnäytteen luku kaksi alakohtineen on tämän opinnäytteen teoreettinen pääluku. Siinä käsitellään lastensuojelun tukihenkilötoiminta lainsäädännön näkökulmasta, ja tukihenkilötoimintaa määritellään eri toimintamallien kautta. Luvussa kaksi myös selitetään tukihenkilötoiminnan käsite vapaaehtoistyönä, ja luvussa kerrotaan, mitä tukihenkilöltä vaaditaan sekä mitä tukihenkilönä oleminen antaa aikuiselle. Tukihenkilötoiminta on lastensuojelulaissa määritettyä toimintaa, joka kuuluu lastensuojelun avohuoltopalveluiden osioon. Luku kaksi määrittelee alakohtineen avohuollon lain määreet ja avohuoltopalvelut käytännössä. Lisäksi

luvun lopussa luodaan katsaus avohuollon tilanteeseen Suomessa tutkimustietoon pohjautuen.

Luku kolme esittää, mitä vapaaehtoistoiminta on ja miten tukihenkilötoiminta määrittyy vapaaehtoistyön kentällä. Tukihenkilötoiminta on työmuotona vapaaehtoistoimintaa, josta maksetaan palkkio, minkä lisäksi suoritetaan kulukorvaus. Vapaaehtoistoiminta poikkeaa työmuotona ammattityöstä. Vapaaehtoistyön omintakeisuuden vuoksi tälle käsitteelle on annettu oma otsikoitu osio teoreettisessa viitekehyksessä.

Luku neljä käsittelee lasten syrjäytymisen ehkäisyä, jota myös tukihenkilötoiminta tukee. Lisäksi luvun neljä alakohdat kertovat lapsen kehityksestä ja minäkäsityksen muodostumisesta. Tukihenkilötoimintaa tarjotaan syrjäytymisvaarassa tai jo syrjäytyneille lapsille. Luku neljä siis tarkastelee tukihenkilötoiminnan tarkoitusta.

Toiminta tukihenkilönä on toisaalta avopalvelun tuottamista ja toisaalta vapaaehtoistoimintaa, mikä yhdessä vaativan tavoitteen kanssa asettaa paljon vaatimuksia tukihenkilölle. Luvussa viisi tarkastellaan ihmisen voimavaroja ja sitä kautta myös tukihenkilötoiminnassa työskentelevän ihmisen voimavaroja.

Luku kuusi ja sen alakohdat kertovat lukijalle tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusmenetelmät. Luvussa kerrotaan, miten tutkimuksen aineisto on kerätty sekä selvennetään tutkimusmenetelmä. Luvussa seitsemän esitetään tutkimuksen tulokset.

Luvussa kahdeksan käydään läpi tutkimuksen johtopäätökset ja lopussa on opinnäytetyöntekijän pohdinta opinnäytetyöstä prosessina ja työelämään orientoivana opintokokonaisuutena.

2 LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINTA

2.1 Tukihenkilötoiminnan käsite

Tukihenkilön järjestäminen lapselle tai nuorelle avohuollon tukitoimena mainitaan nykyisen lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) pykälissä 34-37.

Tukihenkilötoiminta on lakisääteistä toimintaa, mutta se järjestetään usein vapaaehtoistyönä kulukorvausta ja palkkiota vastaan. Avohuollon tukitoimet perustuvat lapsen, nuoren ja perheen yhteistoimintaan sosiaalityöntekijöiden kanssa. Parhaiten tukihenkilötoimintaa kuvanee määritelmä: Tukihenkilö on myönteinen ihmissuhde, jonka avulla lapsen tai nuoren elämä pyritään saamaan oikeisiin uomiin. (Lastensuojelun keskusliitto, 2007.)

Tukihenkilötoiminnalla on lastensuojelussa varsin pitkät perinteet. Sen lähtökohtana on vapaaehtoisuus niin lapsen tai nuoren kuin tukihenkilön osalta. Tavoitteena on, että tukihenkilö on tuettavalleen luottamuksen arvoinen ystävä, ymmärtäjä, kuuntelija, ja yhdessä toimija. Tukihenkilöllä on oikeus saada valmennusta, koulutusta ja työnohjausta, jotta hän saisi riittäviä valmiuksia tehtäväänsä. (Lastensuojelun keskusliitto 2007.)

Lasten ja nuorten tukihenkilötoimintaa järjestävät sekä kunnat että lastensuojelujärjestöt. Tukihenkilölle maksetaan lapsen huoltosuunnitelman mukaisesti tukihenkilöpalkkio sekä korvaus harrastuskuluista. Harrastusraha on sitä varten, että tukihenkilö voi käydä tuettavansa kanssa esimerkiksi elokuvissa, urheilutapahtumissa, tai muussa harrastustoiminnassa. Tukihenkilöpalkkio ja kulut harrastustoiminnasta korvataan tukihenkilön tekemän selvityksen perusteella. (Lastensuojelun Keskusliitto 2007.)

Lainsäädännössä ei ole määräyksiä koskien tukihenkilöille ja tukiperheille maksettavien hoitopalkkioiden ja kulukorvausten määrää. (Sosiaaliportti 2008) Tukihenkilöpalkkiot vaihtelevatkin kunnittain merkittävästi. Palkkiot vaihtelevat

myös kunnan sisällä palvelun laadusta, asiakkaan tarpeesta ja palvelun määrästä johtuen. Esimerkiksi vuonna 2006 Haminassa kulukorvaus oli 40-70 euroa kuukaudessa ja Virolahdella 70 euroa kuukaudessa. (Seppälä 2006.)

Olen toiminut vuoden ajan Porin kaupungin tukihenkilönä. Tämän tukisuhteen päiväkirjamerkinnöistä käy myös ilmi, että harrastebudjetti on niin pieni, että tukihenkilön on oltava luova, jotta harrasterahat eivät ylitä kaupungin maksamaa 21,86 euroa kuukaudessa. Tukihenkilötoimintaa hankaloittaa kulukorvauksen riittävyys, jos tuettava nuori ei ole enää leikki-ikäinen. Tällöin harrastemääräraha 21,86 euroa kuukaudelle on liian pieni. Tuettavan kanssa on tehtävä välillä jotain, mikä ei luo suuria kustannuksia. Tuettava lapsi ehkä odottaa, että tukihenkilö vie joka viikko elokuviin tai keksii muuta sellaista tekemistä, missä kustannukset ovat korkeat. Ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista, että jokaisella tapaamisella tehdään jotain erityistä. Omaa harrastuneisuutta ja omia taitoja hyödyntäen tuettavan kanssa voi viettää aikaa leikkien tai harrastaen. Tukihenkilön antama aika lapselle tai nuorelle on jo sinänsä erityistä. Tukihenkilön läsnäolo lapsen kanssa on tärkeintä, sillä sellaiset lapset ja nuoret saavat tukihenkilön, joille katsotaan olevan hyötyä ulkopuolisen aikuisen antamasta tuesta ja ajasta.

Tukihenkilötoiminnan käytännön toteuttamisesta vastaavat yleensä sosiaalityöntekijät tai muut tehtävään nimetyt työntekijät. Sosiaalityöntekijät huolehtivat tukihenkilöiden saatavuudesta ja uusien tukihenkilöiden rekrytoinnista. He haastattelevat ja valitsevat tukihenkilöt. He vastaavat myös yksittäisten tukihenkilöiden työnohjauksesta tukisuhteen aikana ja ovat aloitteentekijöitä koulutuksen, jatkokoulutuksen ja virkistystoiminnan järjestämisessä. (Korhonen 2005, 17.)

2.2 Lastensuojelun tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan organisointi ja toteuttaminen

Vapaaehtoiset tukihenkilöt ja tukiperheet antavat mittaamattoman arvokkaan panoksen lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten hyväksi. He

täydentävät omalta osaltaan työtä, jota lastensuojelun kentällä toimivat ammattityöntekijät tekevät.

Ehjä ry:n (2007) mukaan tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta on antoisa, mutta myös vaativa vapaaehtoistoiminnan muoto. Vapaaehtoistyössä lapsen tai nuoren kanssa tarvitaan sitoutumista ja luotettavuutta. Tukihenkilön ja tuettavan välisestä suhteesta tulee usein kiinteä ja läheinen aikuisen ja lapsen välinen suhde. Tukihenkilölle on kuitenkin tärkeää huolehtia siitä, että ei omistaudu tukisuhteelle enempää kuin mihin omat voimavarat riittävät.

Tukihenkilöt ja tukiperheet tarvitsevat tuekseen taustaorganisaation, joka huolehtii riittävästä perehdytyksestä, ohjauksesta ja jaksamisen tukemisesta. Taustaorganisaation arvostus vapaaehtoistyötä ja sen tekijöitä kohtaan auttaa tukihenkilöä viihtymään ja jaksamaan toiminnassaan. (Ehjä 2007.)

Tukihenkilötoiminnan järjestäminen, kehittäminen ja ylläpitäminen vaatii taustaorganisaatiolta myös aikaa ja taloudellisia resursseja. Usein tukihenkilötoiminta esim. kunnassa tulee parhaiten organisoiduksi ja hoidetuksi, kun se on yhden työntekijän vastuulla. Tukihenkilötoiminnan organisointi voidaan myös liittää osaksi yksittäisen työntekijän tehtäväkuva. (Ehjä 2007.)

Lastensuojelu Porin kaupungissa on päivähoidon ja perhetyön toimialueen piirissä. Tukihenkilötoiminta on osa lastensuojelua. Vuonna 2004 tehdyn kartoituksen mukaan lastensuojelu on bruttomenoina vienyt koko sosiaalitoimen menoista 9,2 %. Lastensuojelun avohuollon piirissä oli kaikkiaan 1129 lasta/nuorta, kun vastaavasti vuonna 2003 oli avohuollon piirissä 1073 lasta/nuorta. Vuoden aikana tulleiden uusien asiakkaiden määrä oli 160 asiakasta. Tukihenkilö on tarjottu 18 lapselle/nuorelle. Tukihenkilöitä toiminnassa oli 14. Tätä opinnäytetyötä tehtäessä syksyllä 2007 oli viimeksi kuluneen vuoden aikana Porissa toiminut enää kahdeksan tukihenkilöä. Syyskuussa 2007 toimi Porissa enää vain neljä tukihenkilöä. Nämä tiedot olen saanut käymällä keskusteluja Porin lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. Keskusteluja olen käynyt pitkin opinnäytetyöprosessia aina kevästä 2006 syksyyn 2007 asti.

Lastensuojelun tukihenkilötoiminnalle Porin kaupunki on antanut seuraavat määreet ja ehdot: Tukihenkilön toiminnan tulee aina olla a) tavoitteellista ja b) määräaikaista. Tukisuhteen alussa perhe, sosiaalityöntekijä ja tukihenkilö sopivat yhdessä tavoitteet. Tukihenkilön on tavattava tuettavaa vähintään kerran viikossa. Tukihenkilö tekee joka kuukausi toiminnastaan raportin lastensuojelulle. Tukihenkilöllä on oikeus työnohjaukseen hänen sitä tarvitessaan. Tukihenkilö saa palkkion tekemästään työstä sekä hänelle maksetaan korvaus kuluista, joita koituu tuettavaa tavatessa yhteisistä harrastuksista. (Tukihenkilön perehdyttämismoniste, päiväämätön.)

2.3 Tukisuhteen aloittaminen ja ensikohtaamiseen soveltuvia menetelmiä

Tärkein edellytys tukihenkilöksi ryhtyvälle on, että hänellä on vilpittön halu kulkea kappaleen matkaa tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren rinnalla. Kontaktin luomisessa lapseen tai nuoreen tarvitaan aitoa kiinnostusta ja kykyä eläytyä toisen tilanteeseen. (Korhonen 2005, 18.)

Sosiaalityöntekijän kertoman mukaan Porissa tukihenkilöksi hakevat haastatellaan ja hakija saa itse vaikuttaa siihen, minkä tyyppistä lasta hän hakee tuettavakseen. Tukihenkilökokelaan harrastukset mielenkiinnon kohteet, elämäkokemus jne. vaikuttavat siihen, kenet hän saa tuettavakseen. Tukisuhteen alettua tavoitteet tukisuhteessa tarkastetaan 3-4 kuukauden välein.

Lapsen ja nuoren ensikohtaamiseen soveltuvia työmenetelmiä ovat muun muassa piirtäminen, leikki, pelit, sadut, runot, draama, avoimet ja konkreettiset kysymykset ja luottamuksellisen ilmapiirin luominen. Tukihenkilötoiminta perustuu tukihenkilön ja tuettavan väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Heti tukisuhteen alussa luodaan lapsen elämäntilanteeseen puitteet, joissa lapsi pystyy luottavaisesti ja systemaattisesti rakentamaan luottamussuhteen tukihenkilön kanssa. Lapsen ja nuoren luottamus ansaitaan alusta lähtien säännöllisillä tapaamisilla ja tukihenkilön on oltava herkkä aistimaan rajat, jotka lapselle asetetaan. Tukihenkilön on ajateltava lapsen etua omissa ratkaisuisaan toteuttaessaan tukihenkilötoimintaa. Tukihenkilön on näistä lähtökohdista

kiinnipitämällä helppo perustella tilanteen niin vaatiessa tuettavalleen menettelytapansa. (Painokallio & Viitanen 2006.)

2.4 Teoreettiset suuntaukset käytännön tukihenkilötoiminnan perustana

Lasten ja nuorten syrjäytymiseen liittyvissä tutkimuksissa ja keskusteluissa ongelmien on yleensä havaittu liittyvän kouluvaikeuksiin, päihteiden käyttöön, rikoksiin, epäsosiaaliseen ryhmäytymiseen, vuorovaikutustaitojen kehittymättömyyteen, aggressiiviseen käytökseen tai epäsosiaaliseen sulkeutumiseen ja vetäytymiseen sosiaalisesta ympäristöstä. Käytös- ja sopeutumishäiriön käsite on viime vuosina vakiintunut jo ehkä liiankin yleiseen käyttöön siten, että lapsi tai nuori diagnosoidaan eri ammattilaisten ja instituutioiden keskuudessa herkästi käytöshäiriöiseksi, mutta lapsen toimintaympäristön ja minuuden välisiin jännitteisiin ja auttamisen työmenetelmiin kiinnitetään harvemmin riittävää huomiota. (Järventie 1999.)

Lasten syrjäytymisen ennalta ehkäisyssä Suomessa on Järventien (1999, 110-119) mukaan käytetty kahta teoreettista suuntausta; sosiaalipedagogista ja elämyspedagogista eli seikkailukasvatuksellista strategiaa.

Sosiaalipedagogisessa strategiassa sosiaalisiin ongelmiin etsitään pedagogisia ratkaisuja. Sitä luonnehtii keskeisesti ajatus, siitä että ongelmien ratkaisutaidot muodostuvat oppimis- ja kasvuprosesseissa. Siksi lasten ja nuorten auttamistyössä heitä tuetaan oppimaan ongelmiansa erittelyä ja sitä kautta niiden ratkaisua, mikä samalla vahvistaa heidän kasvuaan omaa toimintaansa ja elämäänsä hallitsevina toimijoina. Onnistumiskokemukset vaikeuksien ratkaisuisa vahvistavat tätä kasvuprosessia. Käytännön ratkaisuna työprojektissa ovat olleet kouluvaikeuksista kärsiville pojille tarkoitettu pienryhmä ja tytöille naisidentiteettiä vahvistava pienryhmä epäsosiaalisen jengiytymisen vaihtoehtona sekä ratkaisuna varhaiseen päihteidenkäyttökokeiluun kokonaisvaltaisesti ohjattu ja tuettu harrastustoiminta. Kaikkien näiden käytännön ratkaisujen tavoite on ollut edistää sosiaalisten taitojen, vastuunottokyvyn ja itsetunnon kehittymistä. (Järventie 1999, 110-119.)

Seikkailukasvatuksen strategian lähtökohta on ottaa huomioon kaikki elämänalueet. Teoreettinen idea on, että ihmiset muuttuvat koettuaan toimineensa itseään hyödyttävällä tavalla seikkailullisen harjoituksen yhteydessä. Heissä syntyy halu ja pyrkimys täyttää elämänsä hyvillä kokemuksilla. Teorian ihmiskäsitys on positiivinen: ihmiset ovat pohjimmiltaan hyviä ja haluavat yrittää parhaansa. Ongelmia ratkottaessa ohjaajan tehtävänä on luoda toimivia käyttäytymismalleja ja tukea lasta ja nuorta tämän pyrkimyksessä hyvään. Uuden positiivisen kokemuksen siirtäminen pysyväksi osaksi jokapäiväistä elämää on keskeisintä tässä strategiassa. Positiivisten kokemusten saavuttamisessa on hallittava tiettyjä taitoja, ja lasten syrjäytymisen ehkäisyssä heitä autetaan hankkimaan nämä taidot, joita on kolmenlaisia: 1) Kovat taidot; joihin kuuluvat erilaisten tekniikoiden harjoittelut, melonta, fyysiset harjoitukset, erävaellukset ja luonnossa kiipeily. 2) Pehmeät taidot: erilaiset sosiaaliset taidot, kommunikointi, organisointi ja ryhmän käsittely sekä 3) metataidot, joita ovat kovia ja pehmeitä taitoja sitovat taidot, vastuunotto, päätöksenteko ja filosofiset taidot. (Järventie 1999, 110-119.)

Terapeuttinen seikkailu on ryhmätyömenetelmä, ja hyvässä seikkailussa mielekkästä toiminnasta syntyy myös sosiaalista identiteettiä vahvistava ryhmän yhteisyyden kokemus. Sosiaalinen identiteetti on keskeinen minuuden kokemus kansalaiseksi kasvamisessa. Kasvatuksellinen seikkailukokemus ryhmässä tuottaa sellaisen turvallisen ilmapiirin, jossa syntyy mahdollisuus myönteiseen suhteeseen toisen ihmisen kanssa. Tämä puolestaan kehittää persoonallisuutta, mikäli turvallinen toinen ihminen voi sisäistyä psyykkisiin rakenteisiin objektsuhteeksi. Tällöin muodostuu minuutta eheyttävä sosiaalinen prosessi. (Järventie 1999, 110-119.)

Käytäntö on osoittanut Helsingissä lastensuojelupalvelujen työprojektissa, että ratkaisuja on löytynyt erilaisten leikkien, pelien, luottamisharjoitusten, ongelmanratkaisutehtävien, leiri- ja retkeilytaitojen harjoittelun, erätoiminnan, vaelluksien, köysi- ja kiipeilytoiminnan, melonnan ja oppimisprojektien kautta suuntautumalla ulos ympäröivään luontoon ja yhteiskuntaan. Seikkailun avulla lapsilla ja nuorilla on ollut mahdollisuus harjoittaa niin tunne-elämänsä ja oppimisen taitojaan kuin myös motorisia ja vuorovaikutustaitojaan, mikä täydentää muita hoitomuotoja tarjoamalla voimakkaita itsetuntemusta ja –arvostusta lisääviä

kokemuksia. Myönteinen kannustava suhtautuminen on tärkeää ongelmien luetteloinnin sijasta. Muutoksen kiteyttäminen tulevaisuuden suunnaksi on osa työskentelyä. (Järventie 1999, 110-119.)

Helsingissä toiminut lastensuojelun ennaltaehkäisevä työprojekti täsmensi toimintansa myötä täsmentänyt työohjelmansa strategisia sisältöjä. Matkan varrella myös alkoi selvitä, milloin ollaan huolen harmaalla vyöhykkeellä ja milloin on jo äärimmäinen hätä ja kiire lapsen auttamisessa. Projekti alkoi työnä sellaisten lasten kanssa, joiden kanssa moni taho jo luovutti. Heidän kohdallaan voitiin lähes sanoa, että syrjäytymisprosessi oli edennyt lähelle katastrofia. Sitten työ on kohdistui lapsiryhmiin, joiden ongelmiin on puututtu riittävän ajoissa ja tulokset olivat hyviä. Työprojektin työntekijät olivat kolmen vuoden aikana omien sanojensa mukaan muuttuneet, kun autettavien tilanteet olivat olleet kahta lajia; työntekijät olivat saaneet auttaa vielä, kun ongelmiin oli pystynyt puuttumaan riittävän ajoissa tai kun he toisaalta olivat auttaneet vasta, kun tilanteet olivat päässeet liian pahaksi. (Järventie 1999, 110-119.)

2.5 Tukihenkilötoiminta on vapaaehtoistyötä

Lastensuojelun tukihenkilötoiminta on järjestön tai kunnan sosiaalitoimiston järjestämää vapaaehtoistoimintaa tukea tarvitsevien lasten ja nuorten hyväksi. Tuettavat lapset ovat lastensuojelun asiakkaina olevia lapsia ja nuoria. Lapsen tai nuoren tukihenkilö on tavallinen luotettava aikuinen, jonka oma elämä on kunnossa. Tukihenkilö on lapselle aikuisen malli, kuuntelija, keskustelukumppani ja turvallinen aikuinen, jonka kanssa voi yhdessä harrastaa ja toimia. (Ehjä 2007.)

Lastensuojelun tukihenkilöksi haetaan yli 18-vuotiaita tasapainoisia ihmisiä, joilla on halua ja aikaa toimia lapsen tai nuoren tukena. Tukihenkilö voi olla mies tai nainen, nuori tai vanha, perheellinen tai perheetön. Kuka tahansa, joka on kiinnostunut ryhtymään tukihenkilöksi, voi ottaa yhteyttä sosiaalitoimistoon. Yleensä tukihenkilöt kutsutaan henkilökohtaiseen haastatteluun, jossa arvioidaan henkilön soveltuvuus tehtävään. Keskustelussa sosiaalityöntekijän kanssa

selvitetään myös, mitä toiminta on ja mitä asioita tukihenkilöksi aikovalta odotetaan. (Korhonen 2005, 17-18.)

Tukihenkilönä oleminen vaatii pitkäjänteisyyttä ja sinnikkyyttä, siksi on tärkeää, että tukihenkilö löytää motiiveja, jotka ovat hänen itsensä kannalta itsekkäitä. Pelkällä halulla tehdä asioita tuettavan eteen ei jaksata pitkäjänteisesti tehdä tukihenkilö työtä, kun epäonnistumisia tukisuhteen aikana varmasti tulee useampia. Pienet onnistumiset tulisi muistaa ja ne ovat palkitsevia tukihenkilölle. Tukihenkilötoiminnan kautta ihminen löytää monta hyvää syytä tehdä työtä, mutta tukihenkilön on hyvä ennen vapaaehtoiseksi ryhtymistä selkiyttää itselle, ovatko seuraavat motiivit juuri hänelle tärkeitä; Vapaaehtoistoiminta ei ole pelkästään pyyteetöntä, epäitsekkästä auttamista. Vapaaehtoiset toimivat aina myös omista tarpeista ja pyrkimyksistä käsin. Monet lähtevät toimintaan mukaan voidakseen tehdä jotain mukavaa ja mielekästä vapaa-ajallaan. Toiminta voi olla myös väylä vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin. (Korhonen 2005, 12.)

Vapaaehtoistyötä tutkinut Yeung (2004) totesi, että kokonaisuutena tärkein syy vapaaehtoistyöhön osallistumiselle on halu auttaa, toiseksi halu tehdä jotain hyödyllistä, kun on aikaa. Tärkein syy osallistumattomuuteen on ajanpuute tai osallistumattomuuteen ei osata sanoa mitään erityistä syytä. Teemahaastatteluin toteutetun aineiston pohjalta Yeung (2004) kuvaa vapaaehtoistyön motivaatiopohjaa. Löydettävissä on neljä erilaista orientaatiota vapaaehtoistyöhön: tekemisen kaipuu, auttamishalu, kokeilunhalu ja ryhmän kaipuu. Omien halujen, toiveiden ja tarpeiden tyydyttäminen ei ole vastakkainen muiden auttamiselle. Ihmiset kokevat saavansa paljon ja oppivansa uutta samalla, kun he auttavat lähimmäisiään.

Tutkijat ovat todenneet, että epäitsekkäiden motiivien lisäksi ihmisiä saattaa kiinnostaa vapaaehtoistyö myös itsekkäistä syistä. Vapaaehtoistyöllä voidaan pyrkiä suojelemaan itseään, edistämään uraa, tai saamaan sosiaalista arvostusta. (Erez, Mikulincer, Ijzendoorn & Kroonenberg 2008, 64-74.)

Myös Korhonen (2005, 12) toteaa, että vapaaehtoistoimintaan osallistuminen koetaan usein hyväksi vastapainoksi omalle elinympäristölle tai työlle. Lapsen tai

nuoren kanssa yhdessä tekeminen ja harrastaminen on parhaimmillaan luovaa ja hauskaa toimintaa, mikä tuo vaihtelua ja rikkautta omaan elämään. Moni innostuu toiminnasta uudessa elämäntilanteessaan: vapaa-ajan lisääntyessä, eläkkeelle jäätyään tai lasten muutettua pois kotoa.

Tärkeitä motiiveja vapaaehtoiseksi ryhtymiselle ovat myös halu oppia uutta itsestään ja elämästä yleensä. Vapaaehtoistoiminnassa voi tutustua uusiin ihmisiin ja saada uusia sosiaalisia kontakteja. Oma maailmankuva laajenee, kun tutustuu eri ihmisten ajattelu- ja elintapoihin. Maailma näyttää aivan erilaiselta tuettavan lapsen tai nuoren silmin katsottuna. Tukihenkilönä voi erityisesti kehittää omia sosiaalisia taitojaan. Monet saavat toiminnasta virikkeitä työhönsä, opiskeluunsa tai ammattiin hakeutumiseen. (Korhonen 2005, 13.)

On hyvä muistaa, että toimimalla tukihenkilönä tutustuu tuettavan koulumaailmaan ja sen henkilökuntaan, solmii siteitä mahdollisesti jonkin urheiluseuran vetäjiin tai muiden seurassa toimivien lasten vanhempiin. Tukihenkilö saa auttamalla lasta myös ainutlaatuisia tilaisuuksia kokeilla uusia vapaa-ajan lajeja; kuten mönkijäajelua, moottorikelkkailua, seinäkiipeilyä, mikroautoilua, ratsastamista, matkoja esim. eläinpuistoon tai huvipuistoon ym.

Tukihenkilötoiminta on tavoitteellista tukemista arjessa. Tukihenkilö sitoutuu olemaan aikuisena mukana lapsen elämässä sovitun ajan. Hän sitoutuu myös toimimaan yhdessä sovitun suunnitelman mukaisesti. (Korhonen 2005, 10.)

Porissa tukihenkilö toimii yhdelle lapselle korkeintaan kaksi vuotta; tämän jälkeen on pidettävä vähintään kolmen kuukauden tauko ja arvioitava tilanne uudelleen.

Tukihenkilön ja tuettavan lapsen välinen suhde rakentuu pienistä arkisista kohtaamisista. Tukihenkilönä toimiminen on lapsen rinnalla kulkemista, yhdessä tekemistä sekä arjen ilojen ja surujen jakamista. Se on lapsen tukemista tavallisissa arjen asioissa, kuten koulun käynnissä, harrastuksissa ja ihmissuhteissa. (Korhonen 2005, 10.)

Tärkeä osa tukihenkilötoimintaa on yhteistyö sosiaalialan työntekijän, lapsen vanhempien ja mahdollisten muiden lapselle tärkeiden henkilöiden kanssa. Sosiaalityöntekijä saattaa tukihenkilöksi ryhtyvän ja tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren yhteen ja seuraa tukisuhteen kulkua. Hän myös ohjaa ja tukee tukihenkilöä tukisuhteen aikana. Taustatiedot lapsesta ja lapsen perheestä tukihenkilö saa sosiaalityöntekijältä. Työnohjauksen tarpeessa tukihenkilö voi kääntyä sosiaalityöntekijän puoleen. (Korhonen 2005, 10.)

Jokaisella tukihenkilöllä on henkilökohtainen auttamisote, ja tukihenkilöt tekevät töitä omalla persoonallaan. Lastensuojelun tukihenkilönä toimiminen on haasteellista ja luovaa toimintaa, jossa saa laittaa itsensä peliin. Ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa olla tukihenkilö. Jokaisella tukihenkilöllä on mahdollisuus tukea lasta omalla tavallaan, oman elämäkokemuksensa tuomien tietojen ja taitojen pohjalta. Oma harrastuneisuus ja voimavarat sekä verkostot on tässä vapaaehtoistyön muodossa hyvä hyödyntää. Tukihenkilö on ensijaisesti vapaaehtoistyöntekijä lapselle. Vanhempien tuki ja luottamus on hyvä ansaita, mutta tuen tulee kohdistua pääasiallisesti lapseen. Lasten vanhemmilla on omat tahonsa, joiden puoleen vanhemmat voivat kääntyä omissa ongelmissaan.

Yhtenä opinnäytetyön tietolähteenä olen käyttänyt omia päiväkirjamerkintöjäni ajalta, jolloin itse toimin lapselle tukihenkilönä. Tukihenkilönä taustaorganisationani oli Porin kaupungin lastensuojelutoimisto. Päiväkirjamerkinnöistä käy ilmi, että tuettavaan luomani toimiva ihmissuhde on välillä ollut kovalla koetuksella. Tuettava lapsi saattaa kokea mullistavia elämäntilanteita tukisuhteen aikana. Tukihenkilön on tällöin otettava vastaan kiukuttelu ja tuettavan huonotuulisuus. Tukihenkilön ei tulisi tällaisissä tilanteissa asettua kenenkään puolelle, eikä johdatella lapselle mielipiteitä. Tuettavaa on kuunneltava ja rohkaistava. Tukihenkilö ei saa ilmaista mielipidettään lapsen kotioiloista siten, että lapsi kokisi tukihenkilön mielipiteet kodin ilmapiiristä negatiiviseksi. Tukihenkilön on hyvä muistaa, että kun tuettava lapsi kiukuttelee hänelle, se on kuitenkin ennenkaikkea osoitus tukihenkilölle, että lapsi kokee tukiaikuisen luotettavana ihmisenä, jolle voi näyttää kaikki tunteensa, negatiivisetkin.

2.6 Lastensuojelun avohuolto

Tukihenkilötoiminta on yksi toiminnan muodoista avohuollon alaisuudessa. Tämän takia selvitetään seuraavissa luvuissa, mitä avohuolto lastensuojelutoiminnassa tarkoittaa laaja-alaisemmin.

2.6.1 Lastensuojelun avohuollon käsite

Tukihenkilötoiminnan tavoitteena on ennaltaehkäistä vaikeuksia. Tukihenkilön voi saada lapsi tai nuori, jolla ei syystä tai toisesta ole elämässään riittävästi aikuisen tukea tai läsnäoloa. Usein syinä ovat vanhempien elämäntilanne tai lapsen omat vaikeudet esim. koulunkäynnissä tai kaverisuhteissa. Yleensä tuettavat ovat kouluikäisiä lapsia tai itsenäistä elämää aloittelevia nuoria. (Korhonen 2005, 9.)

Avohuolto on korostuneesti kotikasvatusta ja kodin olosuhteita tukevaa, neuvovaa ja ohjaavaa. Käytännössä avohuollon onnistuminen edellyttää osapuolten vapaaehtoista osallistumista ja aktiivisuutta. Sosiaalilautakunnalla on velvollisuus ryhtyä avohuollon toimiin ja ottaa yhteyttä lapseen, nuoreen tai hänen perheeseensä tuesta sopimiseksi, tai antaa tukea silloin, kun lapsi, nuori, tai hänen perheensä kokee olevansa tuen tarpeessa. Työmuotoina käytetään esim. loma- ja tukiperhetoimintaa, kotipalvelua ja kasvatus- ja perheneuvontaa. Avohuollon palveluita järjestävät kunnat ja lastensuojelujärjestöt. (Avohuolto 2007.)

Avohuollon tukitoiminnassa painottuu suunnitelmallinen ja kokonaisvaltainen sosiaalityö, kaikkien sosiaalipalvelujen hyväksikäyttö ja perheen ohjaaminen yleisten palvelujen piiriin. Avohuollon tehtävänä on oikea-aikaisilla ja suunnatuilla toimenpiteillä ehkäistä lapsen, nuoren ja perheen joutumista ongelmakierteeseen ja tukea perheen voimavaroja yhdessä pysymiseen. Onnistuessaan avohuolto vähentää erityistoimenpiteiden tarvetta ja säästää huomattavasti yhteiskunnan varoja. (Lastensuojelun keskusliitto 2007.)

Käsitteitä ja menetelmiä, joita käytetään avohuollon tukitoimina, ovat tukiperhetoiminta, tukihenkilötoiminta, perhekuntoutus, joka on lastensuojelun uudempia työmenetelmiä, kotipalvelu, perhetyö ja perhehoito sekä laitoshuolto avohuollon tukitoimena. Nämä työkäytännöt ovat kolmannen sektorin työkäytäntöjä ja määritelmiä erilaisista käsitteistä. (Lastensuojelun keskusliitto 2007.)

Lastensuojelun avohuollossa pääperiaate on nimenomaan päätösten tekemisessä yhteistyössä asiakkaiden (mahdollisuuksien mukaan lapsen ja huoltajien) kanssa. Avohuollossa lastensuojelussa ei tehdä tahdonvastaisia toimia, vaan viranomaisten tulisi kyetä avoimeen ja moniammatilliseen keskusteluun asiakkaiden kanssa ja suunnata tukitoimet tässä keskustelussa sovitun mukaisesti. Aiemman, vaikkakin vähäisen, tutkimuksen valossa on selvästi nähtävissä, että asiakaslähtöisyys on asia, jota tulisi pohtia enemmän. (Luodes 2007, 8.)

Lastensuojelussa perheiden tarvitseman tuen määrä on 1990-luvun taloudellisen laman aikana ja sen jälkeen kasvanut mielenterveydongelmien, päihteiden käytön ja taloudellisten vaikeuksien lisääntyttyä. Sosiaali- ja terveyshuollon tavoite- ja toimenpideohjelmassa vuosille 2004-2007 (2004, 19) määritellään varhaisen puuttumisen keinojen kehittäminen ja vakiinnuttaminen yhdeksi tärkeimmäksi yksittäiseksi lastensuojelun huomion kohteeksi ja puhutaan erityishuomion kiinnittämisestä syrjäytymisen ehkäisemisestä, jotta ongelmia voitaisiin nimenomaan ennaltaehkäistä esimerkiksi avohuollon tukitoimien kautta. Myös viranomaisten väliseen yhteistyöhön kehoitetaan lapsiperheiden parissa työskenteleviä kiinnittämään erityistä huomiota samassa toimenpideohjelmassa. Lastensuojelutyö on vaativaa, monitahoista työtä usein vaikeissakin elämäntilanteissa olevien asiakkaiden kanssa. Siksi on tärkeää turvata monenlaisten työn menetelmien ja metodien käyttö etenkin, kun otetaan huomioon asiakastilanteiden yksilöllisyys. Vaihtoehtoja tarvitaan ja usein myös useita samanaikaisia palveluja, joista räätälöidään sopiva tuen kokonaisuus lapsen ja perheen tueksi. (Luodes 2007, 17.)

2.6.2 Lastensuojelun avohuoltoa koskeva lainsäädäntö

Tutkimuksen tukihenkilöt ovat toimineet joulukuuhun 2007 saakka edellisen lastensuojelulain (L 9.2.1990/139) puitteissa. Ensiksi esitellään avohuollon lastensuojelulain pykälät edellisen lastensuojelulain osalta. Myöhemmin käsitellään uuden 1.1.2008 alkaen voimassa olevan lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) tuomat määreet avohuollon tukitoimiin.

Aiemmassa lastensuojelulaissa tukihenkilötoimintaan liittyvät määräykset olivat lain 12 ja 13 pykälissä. Lain 12 pykälässä määriteltiin se, milloin sosiaalilautakunnalla oli velvollisuus ryhtyä avohuollon toimenpiteisiin. Avohuoltotoimenpiteisiin ryhtymisen edellytykset on määritelty samalla tavalla myös uuden lain 34 pykälässä.

Sosiaalipalvelut ja muut tukitoimenpiteet määriteltiin edellisen lain 13 pykälässä seuraavasti;

13§

Sosiaalipalvelut ja muut tukitoimet

Kun lastensuojelun tarve oleelliselta osin johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisolosta tai asunnon puuttumisesta tai kun mainitut seikat ovat oleellisena esteenä lapsen ja perheen tai sellaisen itsenäistymässä olevan nuoren kuntoutumiselle, joka ennen 18-vuottaan on ollut lastensuojelun asiakkaana, on kunnan viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto.

Sosiaalilautakunnan on sen lisäksi, mitä sosiaalihuoltolaissa (710/82) säädetään, tarvittaessa.

- 1) järjestettävä tukihenkilö tai-perhe sekä riittävät terapiapalvelut;
- 2) tuettava lasta tai nuorta koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa ja muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä taloudellista ja muuta tukea antamalla; sekä
- 3) järjestettävä loma- ja virkistystoimintaa.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuja tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen vanhempien tai muiden lasta hoitavien henkilöiden kanssa.

Tukihenkilötoiminta mainittiin siis jo edellisessä laissa yhtenä tukimuotona.

Uudistettaessa lastensuojelulakia keskeiset periaatteet pyrittiin säilyttämään pääpiirteissään ennallaan. Uutena lastensuojelun tukimuotona määriteltiin ehkäisevä lastensuojelu. Lastensuojelun järjestämistä koskevista kunnan velvoitteista säädettiin uudessa laissa aiempaa yksityiskohtaisemmin. Uutta oli myös se, että lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen liittyvät tehtävät sekä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun järjestäminen tulee kuvata koko kunnan tasolla laadittavassa lastensuojelun suunnitelmassa. (HE 252/2006, 1.)

Uudessa lastensuojelulaissa avohuollon tukitoimiin ryhtymisen edellytyksiä ja avohuollon tukitoimia koskevat säännökset vastaavat asiallisesti pääpiirteissään aiemman lain säännöksiä, mutta niitä on pyritty täsmentämään ja ajanmukaistamaan. Kunnan velvollisuutta ryhtyä lastensuojelun avohuollon tukitoimiin koskevassa säännöksessä tukitoimiin ryhtymisen edellytykset ovat asiallisesti samat kuin edellisessä laissa. Uutta on säännös tukitoimien tarkoituksesta ja niiden toteuttamisesta yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa. (HE 252/2006,1.)

Velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimenpiteisiin on lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 34 pykälässä:

34§

Velvollisuus ryhtyä avohuollon tukitoimiin

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä tämän luvun mukaisiin avohuollon tukitoimiin viipymättä:

- 1) jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; taikka
- 2) jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskyyä ja -mahdollisuuksia.

Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa.

Uuden lastensuojelulain pykälä 35 käsittelee toimeentulon ja asumisen turvaamista muihin lastensuojelutoimenpiteisiin ryhtymisen välttämiseksi. Säännös vastaa sisällöltään aiemman lain säännöstä, mutta sitä on selkiytetty. (HE 252/2006, 153.)

Uuden lastensuojelulain pykälä 36 koskee muita lastensuojelun avohuollon tukitoimia. Pykälä vastaa sisällöltään pääosin aiemman lastensuojelulain 13 pykälää. Uutena asiana säännöksessä todetaan, että lastensuojelun tukitoimia järjestetään lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuvan asiakassuunnitelman perusteella. Tukitoimet on siten tarkoitus kytkeä suunnitelmalliseen avohuollon työskentelyyn. Pykälä sisältää esimerkinomaisen luettelon joistakin keskeisistä kyseeseen tulevista tukimuodoista, joita järjestetään lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevalle lapselle ja hänen perheelleen heidän asiakassuunnitelmassa todettujen tarpeittensa perusteella. Luettelo, joka ei ole tyhjentävä, antaa kuvaa monista erilaisista mahdollisuuksista lapsen ja hänen perheensä tukemiseksi. Saman perheen kohdalla ei luonnollisestikaan ole tarkoitus toteuttaa niitä kaikkia. Luettelossa mainituilla tukitoimilla voidaan tukea myös jälkihuollossa olevaa nuorta. (HE 252/2006, 154-155.)

36§

Muut lastensuojelun avohuollon tukitoimet

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on sosiaalihuoltolain 17 §:n 1 ja 2 momentissa mainittujen sosiaalipalveluiden, kuten lasten päivähoidon ja kotipalvelun, sekä toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaisen toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen lisäksi järjestettävä tarvittaessa lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma huomioon ottaen lastensuojelun avohuollon tukitoimina:

- 1) tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen;
- 2) lapsen taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä;
- 3) tukihenkilö tai -perhe;
- 4) lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja -terapiapalveluja;
- 5) perhetyötä;
- 6) koko perheen 37 §:ssä tarkoitettu sijoitus perhe- tai laitoshoitoon;
- 7) vertaisryhmätoimintaa;
- 8) loma- ja virkistystoimintaa; sekä
- 9) muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia.

Kohdan kolme mukainen tukihenkilön tai- perheen järjestäminen sisältyi myös aiempaan lakiin. Hallituksen esityksessä (252/2006, 155) todetaan, että kokemukset tästä työstä ovat erittäin positiivisia. Voidakseen olla avuksi kuitenkin kuormittamatta itseään liikaa, tukihenkilöiksi ryhtyvät tarvitsevat siihen valmentavaa koulutusta.

2.6.3 Tutkimustietoa lastensuojelun avohuollosta

Lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta ei juurikaan löydy tutkimustietoa, lukuunottamatta opinnäytetöitä, joista osa melkoisen vanhoja, kuten Yli-Kauhaluoman tutkielma vuodelta 1986.

Lastensuojelun avohuollosta löytyy tilastotietoa, joka kuvaa avohuollon piirissä olleiden lasten lukumäärän kehittymistä. Lastensuojelun piirissä olleiden lasten ja nuorten määrä on viime vuosina kasvanut tuntuvasti. 1990-luvulla avohuollon asiakkaiden määrä lähes kaksinkertaistui, ja kehitys on kaksituhatluvulla jatkunut samansuuntaisena. Vuonna 2005 lastensuojelun avohuollon asiakkaana oli lähes 60000 lasta ja nuorta, eli 5,4 prosenttia alle 18-vuotiaista. Kuntien väliset erot lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien lasten suhteellisessa määrässä ovat huomattavia (0,1 %-14,7%). Samanaikaisesti kun palvelutarpeet ovat kasvaneet, lastensuojelun työntekijöiden määrä tai palvelujen tarjonta eivät kuitenkaan ole vastaavasti lisääntyneet. (HE 252/2006, 50.)

Lastensuojelutilaston mukaan lastensuojelun avohuollon asiakasmäärä kasvaa, mutta sosiaali- ja terveystalvveluja kuuvaavan tietokannan mukaan erilaisten sosiaalipalvelujen, kuten tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan, kotipalvelujen tai loma- ja virkistystoiminnan piirissä olevien määrä samanaikaisesti vähenee. Sekä sosiaalityön resurssit, että olemassa olevat kunnalliset lasten, nuorten ja lapsiperheiden tukipalvelut ovat vähentyneet. Toisaalta, kun yleiset palvelut, kuten lapsiperheiden kotipalvelu, ovat vähentyneet, on tilalle luotu ja lisätty harkinnanvaraisia ja erityiseen tarpeeseen kohdennettuja palveluja, kuten lastensuojelun perhetyötä. (HE 252/2006, 50.)

Vapaaehtoisten auttajien kuten tukihenkilöiden saatavuus ja käyttö on myös vähentynyt viime vuosina. Osaltaan tilanne johtuu siitä, ettei kunnilla ole ollut riittäviä voimavaroja rekrytoida ja kouluttaa tukihenkilöitä. (HE 252/2006, 50-51.)

Stakes on toimittanut kyselyn ja julkaissut yhteenvedon kuntien lastensuojelun avohuollon tilastoista vuonna 2004. Tutkimuksella pyrittiin selvittämään sitä, miksi eri kunnissa lastensuojelun avohuollon piirissä olevien määrät vaihtelivat erittäin paljon. Kuntien sosiaalitoimistoille toimitettiin lastensuojelun avohuollon tilastointia koskeva kysely vuoden 2004 lokakuussa. Kyselyn tavoitteena oli halu varmistaa ja yhtäläillä parantaa Stakesiin tulevan ja vuosittain raportoitavan aineiston laatua. Vastausta haettiin sekä sisällöllisiin että teknisiin kysymyksiin ja myös tiedon keruuseen ja sen kohdentumiseen liittyviin seikkoihin. (Heino, Kuoppala & Säkkinen 2005.)

Lastensuojelun avohuollon tilastotiedot kerättiin edelleen pääosin käsityönä. Vain 11 % kunnista tuotti tiedot sähköisessä muodossa. Enemmistö vastanneista kunnista (71 %) varmisti Stakesiin lähtevän tiedon laadun systemaattisesti. Vastauksista ilmeni suuri tarve saada ajantasaista, vertailukelpoista ja luotettavaa tietoa lastensuojelun asiakasmääristä ja niiden kehityksestä. (Heino ym. 2005.)

Suurta lastensuojelun avohuollon asiakasmäärän kasvua selitettiin monin tavoin. Vastajat kuvasivat palvelujärjestelmässä tapahtuneita muutoksia kuin myös lasten arjessa tapahtuneita todellisia muutoksia. Vastajat esittivät ohjelmistoja kohtaan odotuksia. Tietojärjestelmien tuottajat eivät ole kyenneet toimittamaan käyttöön sellaisia ohjelmistoja, joista saataisiin määritettyä tarvittava tilastotieto luotettavasti. (Heino ym. 2005.)

Uusien asiakkaiden määrä ei lisäännä samassa tahdissa kuin asiakkaiden kokonaismäärä, vaan kokonaismäärä lisääntyy paljon enemmän kuin vuosittain uusia asiakkaita tulee tilastoon. Tämä voi kertoa siitä, että avohuollon asiakkuus on yhä pitkäaikaisempaa. Mutta se voi myös kertoa siitä, että asiakas ei poistu tilastosta. Kunnissa on ollut hankaluuksia tuottaa oikeita lukuja tilastoon enemmän nuorten kuin lasten osalta. Kaikissa kunnissa asiakastilastoa ei ylläpidetä systemaattisesti. (Heino ym. 2005.)

Lastensuojelun alku ja asiakkuuden määrittäminen ovat tulkinnanvaraisia prosesseja ja nämä käsitteet ovat pikemminkin hämääviä kuin selkeärajaisia. On vaikeaa määrittellä, milloin asiakkuus alkaa. Yleisellä tasolla problematiikka oli hyvin tiedossa - aikaisemmat tutkimukset ovat sen selkeästi osoittaneet (mm. Kivinen 1994 ja Heino 1997; Oranen 1997; Möller 2005). (Heino ym. 2005.)

Kunnista 90 prosenttia ilmoitti tilastoon vain ne, jotka olivat olleet avohuollon asiakkaana kyseisen vuoden aikana. Loppujen 10 prosentin osalta voitiin vain arvella, onko vastaajilla ollut epäilystä siitä, että mukana on myös sellaisia lapsia ja nuoria, jotka eivät ole olleet asiakkaana tuona vuonna. (Heino ym. 2005.)

Lähes puolet Stakesin kyselyyn vastanneista kunnista ilmoitti tilastoon neuvonnan ja ohjauksen piirissä olevat ns. pikkuasiakkaat. Joka toinen kunta sen sijaan ei sisällyttänyt näitä asiakkaita lastensuojelutilastoon. Melkein puolet kunnista oli ilmoittanut tilastoon myös ne, joista on vuoden aikana tehty lastensuojeluilmoitus (riippumatta siitä, mitä ilmoituksen jälkeen on tapahtunut). Ilmoitusten määrä kertoo erityisesti työn alle tulevasta asiämäärästä. (Heino ym, 2005.)

Joka kolmas kunta ilmoitti tilastoon vain ne lapset, joiden asiassa oli tehty lastensuojelulain mukainen avohuoltoa koskeva päätös. Tällainen tulkinta jätti paljon lapsia tilaston ulkopuolelle. (Heino ym, 2005.)

Kunnista 84 prosenttia ilmoitti, että lapsi sisältyy heidän antamaansa tilastolukuun vain kertaalleen. 27 kuntaa ilmoitti, että määrä saattaa sisältää yhden lapsen moneen kertaan. Näiden vastaajien joukossa on suuriakin kuntia, jotka kokoavat asiakasmäärät niin, että valtakunnalliseen tilastoon ilmoitettu lukumäärä voi pyöristää asiakasmäärää hieman todellisuutta suurempaan. Toisaalta lukuisissa avoimissa vastauksissa viitattiin siihen, että asiakkaita kunnan antamassa avohuollon tilastossa on pikemminkin liian vähän kuin liian paljon. (Heino ym, 2005.)

Lastensuojelun avohuollon asiakkuuden alkamisen ja loppumisen selkeys ja epämääräisyys on ollut yksi viime vuosien erityisiä keskusteluteemoja. Kyselyn

mukaan asiakkuuden alkamisesta tekee noin 80 prosenttia kunnista merkinnän sosiaalityön asiakirjoihin. Sen sijaan asiakkuuden loppumisesta vain alle puolet kunnista tekee merkinnän asiakirjoihin. (Heino ym, 2005.)

Tilastollisten muutosten taustalla nähtiin kunnissa useimmiten myös todellisia muutoksia elämäntavoissa ja arvoissa. Lasten ja perheiden arjessa esiintyvät työttömyyden ja työelämän epävarmuuden mukanaan tuomat paineet, lisääntynyt päihteiden käyttö, taloudellinen ahdinko, perheiden hajoaminen ja vaikeiden huoltoriitojen lisääntyminen. Lastensuojelun asiakkaaksi on tullut myös uusia ryhmiä. (Heino ym, 2005.)

Todennäköisesti varhainen tunnistaminen ja puuttuminen on parantunut eri yhteistyötahojen kesken. (Heino ym, 2005.)

3 VAPAAEHTOISTOIMINTA

3.1 Vapaaehtoistoiminnan käsite

Vapaaehtoistoimintaa pidetään yhtenä varteenotettavana voimavarana Suomessa. Valitettavan usein tämän voimavaran hyödyntämistä tarkastellaan näkökulmasta, jossa julkisen palvelujärjestelmän työntekijöiden voimavarat paikataan vapaaehtoistyöntekijöillä. Julkinen palvelujärjestelmä tukee vapaaehtoistoimintaa taloudellisesti ja työntekijäresurssein, mutta kuitenkin sille kohdistetut odotukset eivät ole kohtuulliset. Perinteiset vapaaehtoisjärjestöt ovat valittaneet jo vuosia, ettei vapaaehtoistoiminta kiinnosta ihmisiä. Samanaikaisesti voidaan havaita, että niin sanottu uusi vapaaehtoistoiminta motivoi kansalaisia ottamaan vastuuta silloin, kun vapaaehtoistoiminnan avulla heille annetaan mahdollisuus kehittää itsenäisesti omaa toimintaansa ammattityöntekijöiden tukemana. (Lehtinen 1997, 6-7.)

Vapaaehtoinen apu ei ole ammatillista, vaan vastavuoroista. Myös auttaja saa jotain itselleen: hyvän mielen, lisää itseluottamusta, mahdollisuuden kehittää ihmissuhdetaitojaan, mielekästä tekemistä toimettomuuden tilalle jne.

Vapaaehtoisella on myös oikeutettu tarve laajentaa ja vahvistaa omaa sosiaalista verkostoaan vapaaehtoistoiminnan kautta. Voidaan puhua vapaaehtoisten terveestä itsekkyydestä toiminnan motiivina. (Lehtinen 1997, 6-7.)

Yhteiskunnan kannalta vapaaehtoistyön ongelma on, että siitä muodostuu monesti virallisen työn jatke. Pelko, että vapaaehtoisia käytetään ammattityötä korvaaviin tehtäviin, on aiheellinen. Ammattityöntekijöiden tulee huolehtia, että vapaaehtoistyössä ammattityön ja vapaaehtoistyön roolit säilyttävät selkeytensä. (Lehtinen 1997, 6-7.)

Vapaaehtoistoiminnassa tulisi keskittyä ennen kaikkea ennaltaehkäisevään työhön. Vastuu korjaavasta työstä kuuluu ammattityöntekijöille. Vapaaehtoistoiminnassa tulee korostaa ihmisten omaa vastuuta itsestään ja toisista ihmisistä. Sen tulisi olla yhteistä tekemistä, ei pelkästään vapaaehtoispalveluiden tuottamista. Tärkeää on huomioida, että oleellinen voimavarojen lisäys vapaaehtoistoiminnassa tapahtuu osallistumisen kautta. (Lehtinen 1997, 19.)

Vapaaehtoistoiminnan perimmäinen tehtävä ei saa olla niihin tarpeisiin vastaaminen, joita sosiaali- ja terveysmenojen karsiminen aiheuttaa. Ei ole hyväksyttävää, että vapaaehtoistoiminta on väline kuntien säästöohjelmien toteuttamisessa. Tosin vapaaehtoistoimintaa tarkoituksenmukaisesti tukemalla alentuu kuntien tarve käyttää julkista apua pitkällä aikavälillä. Eettisesti ja moraalisesti ei kuitenkaan vapaaehtoistyön tuloksellisuutta tule mitata rahassa ja asettaa sille ennalta määrättyjä suorituksia. Vapaaehtoistoiminnan tuloksellisuutta ei voida mitata työtuntien tai siihen osallistujien lukumäärillä, vaan sen merkitys on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, joilloin mittaaminen voi tapahtua vain pitkäaikaisena ja syvällisenä prosessin seurantana. (Lehtinen 1997, 19.)

Vapaaehtoistoiminnan yleiseksi tehtäväksi voidaan asettaa ihmisten välinen vuorovaikutus ja omaehtoisen osallistumisen edistäminen. Tällä tavoin yhteiskunnan palveluilla on mahdollisuus kehittyä ihmisten tarpeita vastaaviksi. (Lehtinen 1997, 19-20.)

3.2 Tukihenkilötoiminta vapaaehtoistoiminnan kentällä

Tukihenkilötoiminta eroaa muusta vapaaehtoistoiminnasta kahdella merkittävällä tavalla. Se on yksilöllisempää kuin muu vapaaehtoinen toiminta ja siinä koetaan jokaisen omat kriisiytymisen tuntemukset henkilökohtaisina uhkina tai haasteina. Tukihenkilötoimintaa leimaa muuta vapaaehtoistoimintaa enemmän arkielämä ja sitoutuminen. Monet henkilökohtaiset kokemukset ovat arkielämää, joita ei ongelmitta voi siirtää ammattityöntekijän vastaanotolle. Kokemukset on käsiteltävä tässä ja nyt, siinä ajassa ja paikassa, missä ne syntyvät. (Lehtinen 1997, 50-51.)

Tukihenkilötoiminnan tarkoituksena on luoda sellaista toimintaa, jolla pysyvästi vaikutetaan vaikeassa olevan henkilön elämäntilanteen korjaamiseen. Toiminnassa tarvitaan yhteistyötä kuntien ja järjestöjen kanssa. (Lehtinen 1997, 50-51.)

Tukihenkilö auttaa ihmisiä rakentamaan ja vahvistamaan omaa, usein puuttellista tai hajonnutta sosiaalista verkostoaan yhdessä tukihenkilön kanssa. Tukihenkilötoiminta helpottaa myös luonnollisten auttajien (perhe, suku, ystävät) painetta selvitä elämästään paljon tukea tarvitsevan ihmisen rinnalla. Se ei ole hoitoa, terapiaa, ei kotipalvelua eikä sen tehtävänä ole myöskään helpottaa ammattityöntekijöiden työtä. Sen tulee toteutua tukea tarvitsevan ja tukihenkilön ehdoilla, jolloin lähtökohtana on vapaaehtoinen toiminta. (Lehtinen 1997, 51.)

4 LASTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY

Tukihenkilötoiminnalla ehkäistään lasten syrjäytymistä. Ennenkuin mietitään keinoja, joilla tukihenkilö toteuttaa toimintaansa, on hyvä huomioida, mitkä seikat ovat olennaisia syrjäytymisen ehkäisyssä. Ennaltaehkäisevää työtä ja lasten syrjäytymisen ehkäisyä on Helsingissä tutkittu työprojektin avulla. Tutkimuksissa on ilmennyt ainakin seuraavien asioiden olevan tarpeellisia lasten syrjäytymisen ehkäisemisessä: 1) Lasten ongelmien tunnistaminen ja varhainen puuttuminen

asioihin on hyvin tärkeää. 2) Tarjolla on oltava suoraan lapsille kohdistettua apua ja tukea. Vanhempien tukeminen ja auttaminen ei riitä 3) Ennaltaehkäisy tulee olla suunniteltua, monipuolista ja pitkäjänteistä toimintaa ja syrjäytymisriskiin liittyvät erityispiirteet huomioivaa. (Taskinen 2006, 4-5.)

Alueellisten lasten kanssa työskentelevien tahojen yhteistyö on välttämätöntä. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen on tärkeää, kun ehkäistään syrjäytymistä. On tiedostettava, että monella yhteiskunnallisella päätöksellä ja ohjelmalla on vaikutusta lasten elämään, vaikka päätöksiä tehdessä ei ensisijaisesti ole ajateltukaan lapsia. Esimerkiksi alkoholiveron alennus näkyy lasten elämässä siten, että alkoholin tilastoitu kulutus on kasvanut, erityisesti väkevien viinujen osalta. Samanaikaisesti lastensuojelupalvelujen tarve on tuntuvasti lisääntynyt, ja taustalla on sekä vanhempien että myös lasten päihteiden käyttö. (Taskinen 2006, 4-5.)

4.1 Lapsen kehityksen luonne

Kehityksen luonteen tunteminen ja oivaltaminen auttaa asennoitumaan lapseen positiivisesti ja hänen kasvuaan tukevalla tavalla. Aikuisten, jotka ovat lasten kanssa tekemisissä tulisi ymmärtää, mitä lapsessa kulloinkin tapahtuu. Tällöin heidän on helpompi eläytyä lapsen asemaan ja nähdä asiat ikään kuin lapsen silmin. Lapsen kehitystä tuntevalle aikuiselle hahmottuu selkeämmin, missä lapsi tarvitsee ohjausta ja aikuisen asettamia rajoja. (Jarasto & Sinervo 1998, 20.)

Kasvattajien ja muiden lapsen kanssa toimivien aikuisten omat sisäiset voimavarat, luovuus ja luottamus virtaavat avoimemmin, kun tajutaan, mistä milloinkin on kysymys. Silloin ei paina turha syyllisyys ja luottamuksen puute, mikä aiheuttaa ylihuolehtimista. Tämä taas johtaa lapsen itsenäisyyden ja oma-aloitteisuuden kehityksen puutteeseen. Uupuneet vanhemmat tarvitsevat tukea vanhemmuuteensa, sillä laiminlyödyt lapset etsivät tarvitsemaansa turvaa ja läheisyyttä toisilta samanlaisessa tilanteessa eläviltä lapsilta tai he vetäytyvät yksinäisyyteensä masentuneina. (Jarasto & Sinervo 1998, 20.)

Lapsen kehitys on prosessi. Lapsen kehityksessä monet asiat vyyhteytyvät yhteen ja muodostavat ainutlaatuisen kokonaisuuden. Siksi kehityksen ymmärtäminen on helpompaa, kun asioita hahmotetaan eri näkökulmista. (Jarasto & Sinervo 1998, 20.)

Perinnöllisyyden ja ympäristön monimutkainen vuorovaikutus lyö leimansa siihen, millainen ihmisestä kehittyy. Myös se, miten edelliset kasvuvaiheet ovat sujuneet ja millaisia kokemuksia lapsi on saanut, vaikuttaa hänen nykyiseen ja tulevaan kehitykseen. Tukihenkilö toimii vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Hän voi käytöksellään ja sanoillaan tukea lapsen kehitystä myönteiseen suuntaan. (Jarasto & Sinervo 1998, 20.)

Lapsi vaikuttaa alusta alkaen aktiivisesti omaan kehitykseensä. Lapsi pyrkii kasvuun ja itsenäistymiseen. Kasvu tapahtuu vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Lapsi hankkii valmiuksia ymmärtää ympäristöään, muita ihmisiä ja itseään. Näiden valmiuksien avulla hän tulkitsee pienestä pitäen kokemuksiaan ja näin ikään kuin suodattaa ne oman persoonallisuutensa ja ajattelunsa kautta. Lapselle syntyy oma henkilökohtainen maailmankuva, josta hän peilaa omaa käytöstään suhteessa muihin ihmisiin. Hänen elämässään tapahtumat saavat tätä kautta yksilöllisen merkityksen ja vaikuttavat täten lapsen kehitykseen. Lapsen kanssa keskustellessa lapsi avaa omaperäisen rikkaan maailmansa, jonka hän on itse muokannut ja värittänyt. (Jarasto & Sinervo 1998, 22.)

4.2 Nuoruudessa muodostuva minäelämys

Ihminen on jo lapsuudessa tietoinen itsestään, mutta vasta nuoruusiässä ihminen alkaa muodostaa itsestään laadullista näkemystä. Nuori alkaa pohtia, minkälainen hän on ja minkälaisena muut häntä pitävät. Hän pohtii, mikä hänestä tulee ja mikä on hänelle itselleen elämässä tärkeää ja arvokasta. Nuori alkaa hahmottamaan identiteettikäsitystä ja jatkaa kasvuprosessiaan kohtaamiensa roolien kautta. (Jarasto & Sinervo 1998, 22.)

Nuoruudelle merkityksellisimpiä kehitykseen ja minän muuttumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat ruumiin muuttuminen ja seksuaalisuuden herääminen, jotka yhdessä kulttuuri- ja sosiaalisen ympäristön muuttuvien, yksilöön kohdistuvien odotusten ja vaatimusten kanssa saavat aikaan prosessin, jossa nuori kokee uuden minuuden. Tässä minässä yhdistyvät lapsuuden minäelämykset ja nykyiset sosiokulttuuriset odotukset. Identiteettiprosessi perustuu vuorovaikutukseen, joka nuoren mielessä myllertää, kun hän sovittaa yhteen omia minään kohdistuvia käsityksiään suhteessa niihin käsityksiin, joita hän uskoo hänelle tärkeillä toisilla ihmisillä hänestä olevan. (Jarasto & Sinervo 1998, 22.)

Tukihenkilö on tärkeä voimavara nuorelle tässä elämänvaiheessa, jolloin nuori hakee käsityksiä itsestään. Turvallinen aikuissuhde ja toiminnallisuus tehostavat nuorelle positiivista minäkäsitystä. Identiteettikehityksen prosessi nuorella on lähinnä sosiaalinen, sillä se perustuu siihen, miten sosiaalinen ympäristö yksilön määrittelee ja minkälaiseksi se hänet tunnistaa. Identiteetin tunteen pitäisi sisältää hyvänolon elämyksen yksilön omassa ruumissa. Identiteetti muovautuu ihmisen käsityksenä siitä, miten hän pystyy itse ohjaamaan omaa elämäänsä, sekä tiedosta, että hänet hyväksytään sellaisena kuin, miksi hän itse itsensä kokee. Nuori tekee elämälle suuntaa antavia valintoja; (koulutus, työelämä, harrastukset, sosiaaliset suhteet), sekä hänen identiteetin kehitys näkyy kykynä valita ja sitoutua toimimaan hänelle itselleen tärkeinä pitämiä eettisten arvojen ja päämäärien mukaisesti. Identiteettikehitys näkyy yksilön tekemissä sosiaalisissa, moraalisisissa ja muissa valinnoissa. Identiteetin kehityksen muodostumista voi tukihenkilön panos tukea oikeaan suuntaan. (Jarasto & Sinervo 1998, 24-27.)

Kasvatusnäkökulmasta kysyttäessä minkälainen sosiaalinen kasvu-ympäristö edistäisi parhaiten identiteetin suotuisaa kehitystä, saadaan vastaukseksi vain yleisiä periaatteita. Näiden periaatteiden mukaan kehitykselle suotavimpia ovat tilanteet, jossa yksilö on tutkinut, tunnustellut ja kokeillut vaihtoehtoisia sosiaalisia rooleja, tehnyt valintoja ja sitoutunut toimimaan tekemiensä valintojen mukaisesti. Tällöin nuoren kyvyt, tarpeet ja itseään koskevat havainnot ovat sopuosinnussa, ja nuori on tietoinen omista vahvuuksistaan ja heikkouksistaan ja toimii tietoisesti itseä koskevan näkemyksen mukaisesti. (Jarasto & Sinervo 1998, 24-27.)

5 TUKIHENKILÖN VOIMAVARAT

Parhaimmillaan työ edistää ihmisen hyvinvointia ja terveyttä. Sama pätee tehtäessä vapaaehtoistyötä ja toimittaessa tukihenkilönä. Työntekijän kohdalla hyvinvointi edellyttää vastuuta omasta elämästä, työurasta, työstä ja työkyvystä. Tässä kohdin ei ole merkittävää, onko työ palkkatyötä vai vapaaehtoista työtä. Hyvässä kunnossa jaksaa enemmän ja elpyy nopeammin. Itsearvostus auttaa asettamaan rajoja, ottamaan omat kokemukset vakavasti ja hoitamaan itseään hyvin. On myös hyvä pyrkiä tunnistamaan omat vahvuudet ja työtavoitteet, jotka on mahdollista kohtuudella saavuttaa ja jotka tuovat toteutuessaan tyydytystä. Tietojen ja taitojen ollessa ajan tasalla työstä selviytyy helpommin. Ongelmat eivät muodostu ylivoimaisiksi, kun niihin tarttuu varhain. Keskustelu ja avun vastaanottaminen jäsentävät ajatuksia, auttavat näkemään vaihtoehtoisia tapoja ja antavat tukea. (Ahola 2000.)

Työntekijän terveyden ja hyvinvoinnin tukemisessa on merkittävä osa työterveyshuollolla, mutta päävastuuta kantavat johto ja henkilöstöhallinto. Tukihenkilön on itse huolehdittava omasta terveydestään hakeutumalla hoitoon sitä tarvitessa. Lähinkään johto ei kuitenkaan aina pysty tunnistamaan työntekijän työkuormitusta. Pitkään jatkuva ylikuormitus voi johtaa voimien ehtymiseen ja työuupumukseen, jolle on ominaista kokonaisvaltainen väsymys, kyyniseksi muuttunut asenne työhön ja heikentynyt ammatillinen itsetunto. Jatkuva liikakuormitus tulisi saattaa varhain esimiehen tietoon, jotta tilannetta voidaan yhdessä muuttaa. Jos muutosta parempaan ei saada aikaan, työntekijän tulisi harkita työuransa jatkoa niin, että terveys ei vaarannu. (Ahola 2000.) Tukihenkilön työkuormitusta ei ole seuraamassa kukaan, sillä tätä vapaaehtoistyötä tehdään yksin. Tukihenkilöllä on kuitenkin oikeus selvittää oma uupumisensa vapaaehtoistyössä kunnan sosiaalityöntekijälle.

Henkinen hyvinvointi on kokonaisvaltainen kokemus. Siihen kuuluu tyytyväisyys elämään ja työhön, myönteinen perusasenne ja aktiivisuus, ja oman itsensä

hyväksyminen. Henkisen hyvinvoinnin tärkeä perusta on työ, joka vastaa työntekijän tavoitteita ja ammatillisia kykyjä. Tyytyväinen työntekijä on motivoitunut ja sitoutunut. (Ahola 2000.)

Työ ei aina vastaa tätä ihannelilannetta: työtä voi olla liikaa, vaikutusmahdollisuudet voivat olla huonot tai työn mahdollisuudet täyttää odotuksia ovat rajalliset. Huonolaatuisessa työssä viihtyy huonosti. Joillakin työelämään kiinnittyminen voi jäädä heikoksi ammatinvalintaan liittyvän epävarmuuden tai lyhyiden määräaikaisten työsuhteiden vuoksi. Pitkiin työttömyyskausiin tai sairauslomiin voi liittyä työelämästä syrjäytymisen vaara. Työntekijän henkistä hyvinvointia voidaan parantaa monin keinoin: työntekijän voimavaroja tukemalla sekä työyhteisöä, yhteistyötä ja työpaikan toimintatapoja kehittämällä. (Ahola 2000.) Tukihenkilötoimintaa pyritään kehittämään keräämällä tukihenkilöiden mielipiteitä kehittämisalueista. Saattamalla tietoisuuteen epäkohdat niitä voidaan kehittää paremmin palveleviksi.

Viime vuosina työn tuottavuus-, laatu- ja tehokkuusvaatimukset ovat nousseet rajusti. Työntekijöiden fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle työkyvyllä sekä ammattitaidolle asetetaan yhä suurempia vaatimuksia. Työn kohonneet vaatimukset kohdistuvat varsinkin vanhempiin työntekijöihin, joita on paljon suomalaisessa työvoimassa. Työvoiman ikääntyminen jatkuu vuoteen 2010 asti, jolloin noin joka toinen työntekijä on yli 45-vuotias eli ikääntyvä tai yli 55-vuotias eli ikääntynyt työntekijä. Perinteisesti suurin riski terveyden ja työkyvyn menettämiseen on ollut ikääntyneillä työntekijöillä ja etenkin naisilla, jotka tekevät fyysisesti raskasta työtä. (Louhevaara 2000.)

Uusiksi työkykyä uhkaaviksi tekijöiksi ovat nousseet liikkumattomuus, stressi ja työuupumus, mihin on vaikuttanut oleellisesti teknologian ja varsinkin tietotekniikan käytön lisääntyminen. Monet kokevat kykyjen ja osaamisen riittämättömyyttä, kun työn vaatimukset kasvavat jatkuvasti, mikä näyttää johtavan helposti työn hallinnan tunteen menettämiseen ja täydelliseen sekä psyykkiseen että fyysiseen loppuunpalamiseen. (Louhevaara 2000.)

Myös vapaaehtoistoiminta voi johtaa toisaalta tyytyväisyyteen ja toisaalta loppuunpalamiseen. Israelilaisia vapaaehtoistyöntekijöitä koskeneessa tutkimuksessa todettiin, että päämuuttajat, jotka olivat yhteydessä tyytyväisyyteen tai loppuunpalamiseen, olivat voimaantumisen, käsitys itsestä ja sosiodemografiset tekijät. (Kulik 2007, 239-255.)

Viime vuosina Suomessa on kiinnitetty huomiota tukihenkilöiden jaksamiseen tehtävässään. Ehjä ry on käynnistänyt valtakunnallisen lastensuojelun tukihenkilötoiminnan kehittämishankkeen, Vatuke-hankkeen, jota toteutetaan vuosina 2006 – 2009. Hankkeen yhtenä tavoitteena on tarjota tukea ja ohjausta tukihenkilötoimintaa järjestäville tahoille ja tukihenkilöille sekä tukihenkilötoiminnasta kiinnostuneille. (Ehjä 2008.)

Säännöllisellä, kohtuullisella ja monipuolisella liikunnalla, joka voi olla luonteeltaan esimerkiksi terveys-, kunto-, hyöty- tai työpaikkaliikuntaa, on kiistattomasti monia suotuisia vaikutuksia fyysiseen toimintakykyyn, terveyteen ja psyykkiseen hyvinvointiin. (Louhevaara 2000.)

Liikunnan hyötyjen osoittaminen on joskus vaikeaa, sillä terveet ja hyvinvoivat ihmiset myös liikkuvat paljon. Säännöllinen ja kohtuullinen liikunta pienentää ennenaikaisen ja etenkin sydän- ja verisuonitaudeista johtuvan kuoleman riskiä, ehkäisee korkean verenpaineen kehittymistä, alentaa korkeaa verenpainetta, pienentää riskiä sairastua aikuisiän diabetekseen, auttaa painonhallinnassa, pienentää riskiä sairastua joihinkin syöpäsairauksiin, auttaa kehittämään ja ylläpitämään verenkiertoelimistön, luuston, lihaksiston ja nivelten toimintakykyä, auttaa iäkkäitä selviytymään itsenäisesti ja pienentää heidän kaatumisriskiään, kohottaa mielialaa ja vireystilaa, parantaa itsetuntoa ja -arvostusta, vähentää stressiä ja jännittyneisyyttä, lieventää masennusta ja ahdistuneisuutta sekä parantaa unen laatua ja edistää nukahtamista. (Louhevaara 2000.)

Viimeisten kymmenen vuoden aikana työntekijöiden terveyttä ja työkykyä on pyritty tukemaan ja edistämään ns. laaja-alaisella työkykyä ylläpitävällä (tyky-) toiminnalla, jonka yksi oleellinen osa on terveellinen, kohtuullinen ja liikunnallinen elämäntapa. Liikunnan ohella yksilölliseen terveyteen,

toimintakykyyn ja työkykyyn voidaan eniten vaikuttaa ravinnolla eli oikeilla ruokailutottumuksilla sekä välttämällä huumaavien aineiden käyttöä. Kehon painon hallinta edellyttää ravinnon ja liikunnan tasapainoa. Ravinnosta ihminen saa energiaa ja liikunta puolestaan kuluttaa energiaa. Kohtuullinen kehonpaino viestittää elämänhallinnasta, jolla on suuri merkitys myös työkyvyn ja työn hallinnan kannalta. (Louhevaara 2000.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tavoitteet ja tutkimustehtävät

Tavoitteena on löytää tukihenkilöiden itsensä esiin nostamia kehittämiskohteita Porin lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta. Tutkimuksella kartoitetaan, mitä toimintapoja Porin kaupungin tukihenkilöillä on? Onko heillä voimavaroja, joita ei ole osattu tukihenkilötoiminnassa hyödyntää? Tutkimus etsii vastauksia siihen, ovatko tukihenkilöt tyytyväisiä työhönsä? Tutkimuksella määritetään, miten tukihenkilötoimintaa voidaan tulevaisuudessa kehittää? Kyselyssä selvitetään, millä tavalla tukihenkilöt käytännössä viettävät aikaa tuettavan lapsen tai nuoren kanssa.

6.2 Tutkimusaineiston keruu ja tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäksi valittiin kvalitatiivinen, sillä tutkimuksella haluttiin selvittää tukihenkilötoiminnan laadullisia määreitä. Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen. Tutkimuksessa on kuitenkin otettava huomioon, että todellisuutta ei voi pirstoa mielivaltaisesti osiin. Taphtumat muovaavat samanaikaisesti toinen toistaan, ja onkin mahdollista löytää monensuuntaisia suhteita. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan

kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2006, 161.)

Aineisto päätettiin kerätä kirjallisella kyselyllä, koska tukihenkilöiden haastattelu olisi ollut vaikeaa, koska tukihenkilöillä ei ole yhteisiä kokoontumisia, joiden puitteissa haastattelu olisi voitu suorittaa. Porin kaupungin lastensuojelun avohuollon alaisuudessa toimiville tukihenkilöille toimitettiin saatekirjeellä (LIITE 1) varustetut kyselylomakkeet (LIITE 2).

Kyselyllä kartoitettiin tukihenkilöiden voimavarat, käyttämättömät voimavarat ja kysymyksillä tutkittiin, miten tukihenkilöiden mielestä tukihenkilötoimintaa voisi kehittää. Kyselylomakkeissa suurin osa kysymyksistä oli avoimia kysymyksiä, joihin vastaaja sai kirjoittaa omin sanoin vastauksen, sekä muutama strukturoitu kysymys, jossa rengastettiin valittu vaihtoehto.

Kyselyn alussa kysymyksissä 1-4 vastaajia pyydettiin kertomaan toiminnastaan ja toimintatavoistaan tukihenkilönä. Kysymyksessä viisi tiedusteltiin vastaajalle toiminnan helppoutta. Jos ongelmia oli ilmennyt niitä pyydettiin kuvailemaan tarkemmin. Kysymykset 6-9 olivat lyhyitä vaihtoehtokysymyksiä tukihenkilön ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta. Kysymyksellä 9 kartoitettiin tukihenkilön vahvuuksia, ja seuraavalla kysymyksellä kehittämistarpeita. Kysymys 11 kartoitti toimintoja, joita tukihenkilö ja tuettava tekevät ja kysymys 12 yhteisen toiminnan suunnittelua.

Kysymykset 13-14 käsittelivät tukihenkilötoiminnan merkitystä tukihenkilölle itselle sitä, millaiseksi tukihenkilö näkee sen tuettavalle. Kysymykset 15-18 koskivat tukihenkilönä toimimisen tuottamia uhkia ja rajoitteita muulle elämälle. Kysymykset 19-20 koskivat tukihenkilön suhdetta sosiaalityöntekijään ja loput kysymykset koskivat toiminnan kehittämistä.

Laajalla kysymysten määrällä pyritään käsittelemään koko tutkimusongelma monipuolisesti ja kattavasti. Kun vastaajat saivat kertoa kysytyistä asioista omin sanoin, mahdollisti se vastaajan aidon näkemyksen esiintuomisen.

Tutkimus käynnistyi tutkimusluvan anomisella. Tutkimuslupa-anomus lähetettiin postitse Porin kaupungin lastensuojelutoimistoon kesäkuussa 2007. Myöntävä vastaus annettiin 5.7.2007 opinnäytetyön tekijälle.

Tutkimusluvan tultua heinäkuussa 2007 käynnistyi kysymyslomakkeiden laatiminen. Lomakkeet lähetettiin syyskuun lopussa 2007 vastaajille ja vastausaikaa annettiin kaksi viikkoa.

Kyselylomakkeet annettiin Lastensuojelun vastaavalle sosiaalityöntekijälle, Kati Norlund-Luomalle. Hän toimitti lomakkeet tukihenkilöille lastensuojelutoimiston kautta. Näin vastaajien henkilöllisyys pystyttiin pitämään anonyyminä, kuten tukihenkilöille oli luvattu. Opinnäytetyöntekijä ei tiedä tukihenkilöiden henkilöllisyyttä. Lomakkeiden mukana oli palautuskuori, johon oli postimaksu maksettu ja opinnäytetyön tekijän nimi ja osoitetiedot oli valmiiksi täytetty Porin lastensuojelutoimiston puolesta.

Kyselylomakkeet lähetettiin viimeksi kuluneen vuoden aikana toimineille tukihenkilöille. Ensimmäistä kertaa kyselylomaketta lähetettäessä syyskuussa 2007 kuluneen vuoden aikana oli toiminut Porin kaupungissa kahdeksan tukihenkilöä. Ensimmäiseen kyselyyn vastasi kaksi tukihenkilöä. Kyselylomakkeet lähetettiin toistamiseen tammikuussa 2008, jolloin mukaan laitettiin uusi saatekirje (LIITE 3). Vastausaikaa annettiin jälleen kaksi viikkoa. Tähän kyselyyn ei tullut yhtään vastausta. Tukihenkilöille lähetettiin vielä postikortti, joissa muistutettiin kyselyyn vastaamisen tärkeydestä. Tämän jälkeen vastauksia tuli vielä yksi. Kaikkiaan vastauksia saatiin siis kolme.

7 TULOKSET

Tulokset analysoitiin kysymyksittäin ja tarvittaessa vastauksia havainnollistetaan suoran sitaatin. Tulokset esitellään tutkimusteemoittain ryhmiteltynä.

7.1 Tukihenkilön toimintatavat

Kysymykseen, millä tavoin autat tuettavaa lasta/nuorta, kun hän on pahoittanut mielensä, kaikki vastaajat korostivat vastauksissaan keskustelun merkitystä. Keskustelussa todettiin tärkeäksi sekä kuuntelu että myös tarvittaessa tarkentavien kysymysten tekeminen. Vastaajat totesivat myös, että aina keskustelu ei ole toimiva tapa.

Kuuntelemalla ja olemalla nuorta varten paikalla. Kyselen tilanteesta tarkemmin. Yrittämme yhdessä yhdessä löytää ratkaisun.

Tukihenkilö kertoo vastauksessa, että tuettava oli tässä tukisuhteessa nuori poika ja tukihenkilö nainen, joten murrosikä ja eri sukupuolisuus aiheutti tässä tukisuhteessa nuoren itseensä sulkeutumisen helposti.

Odotan nuoren kertovan itse mikä on mielipahan aiheuttaja, ja mitä tuntee. Ellei keskeutelu synny aloittan asiasta keskustelun yleisellä tasolla, ja sitten tarkentaen, perustuen olettamukseen miksi nuorella on mieli paha. Usein tällä tavalla nuori alkaa itsekin puhua.

Välillä keskustelu onnistui, välillä ei. Joskus huomion suuntaaminen muihin asioihin laukaisi tilanteen ja tuettava pystyi paremmin keskustelemaan asiasta.

Kysymykseen, millaisia ohjeita/neuvoja annat tuettavalle lapselle/nuorelle, kun hänellä on ristiriitoja koulukaverien kanssa, tukihenkilöt vastasivat, etteivät he anna suoria ohjeita, vaan enemmänkin avaavat näkökulmia.

Tuettava on jo sen ikäinen, että hän ei kaipaa neuvoja, vaan hänelle on tärkeää, että hänellä on joku ihminen, kenelle voi kertoa ja puhua asiansa.

Annan ohjeita tilanteen mukaan. Yleensä annan tuettavalle mahdollisuuden tarkastella ko. asiaa laajemmasta näkökulmasta, ja asiaa katsotaan eri perspektiiveistä. Luon sanatonta mielikuvaa asiaan nuoren kanta huomioiden. Käymme keskustelua, miksi nuori kokee tietyt asiat toisin kuin muut nuoret. Asiaa käsitellään nuoren ja minun näkökulmista.

Näitä tilanteita ei juurikaan ole tullut. Yritin kehoittaa tuettavaa tekemään niin kuin hänestä itsestä tuntuu, ei seuraamaan muiden tekemisiä.

Kysymykseen, millä keinoin purat tuettavan lapsen/nuoren alakuloisuutta, jännityksiä, aggressioita, passiivisuutta, tms. negatiivisia tunteita ja tehoavatko käyttämäsi keinot, vastaajat toivat esiin moniakin näkökulmia. Vastauksista saattoi siis päätellä, että näitä tilanteita tukihenkilöt olivat joutuneet kohtaamaan usein. Usein ratkaisua haettiin toiminnallisuudesta.

Teemme yhdessä jotain nuoresta mukavaa puuhaa. Ajoittain en saa selville nuoren alakuloisuuden syitä, mutta tekemisen ohessa nuori saattaa alkaa puhumaan tunteistaan. Koen, että tuettava nuori oli uhmakas jokaista pientäkin auktoriteettia kohtaan, jopa minutkin nuori koki aikuisena, jota kohtaan on oltava uhmakas.

Annan nuorelle puoli tuntia aikaa tietokoneella, jotta nuori voisi tällä tavoin purkaa negatiiviset tunteet yksinkertaiseen tietokonepeliin. Nuori nollaa aivonsa pelaamalla jotain yksinkertaista turruttavaa peliä. Mikäli pelatessa on ollut aggressioita, nuori on ohjattu pois tilanteesta puoleksi tunniksi.

Keskustelemalla, kuuntelemalla, toiminnallisella tekemisellä. Kerran tapaaminen jouduttiin keskeyttämään tällaisessa tilanteessa. Tuettavan äiti oli paikalla, ja vaikutti tilanteen kulkuun.

Kysymykseen, millä tavoin saat tuettavan lapsen/nuoren tuntemaan onnistumisen kokemuksia, saatiin monia erilaisia vaihtoehtoja. Onnistumisia haettiin toiminnan kautta. Toiminta saattoi liittyä harrastuksiin tai arjessa toimimiseen.

Tarjoan nuorelle tekemistä mikä on nuorelle tärkeää tai kiinnostavaa. Kuuntelen ja hyväksyn nuoren.”

Nuori kokee onnistumista, kun hän osallistuu päivittäisiin askareisiin ja muut ihmiset aidosti iloitsevat nuoren osallisuudesta ja lopputuloksesta.

Kokeilemalla uusia liikuntamuotoja, kannustamalla koulunkäyntiin liittyvissä asioissa.

Kysymykseen, löydätkö helposti tuettavaa lasta/nuorta miellyttävää tekemistä, kaksi vastaajaa totesi, että he löytävät helposti mieluista tekemistä. Yksi vastaaja ei löydä helposti tekemistä. Vastaus pyydettiin perustelemaan, johon vastaaja totesi

Kun tuettava oli lapsen ikäinen, tekemistä oli helppo löytää, mutta nyt kun tuettava on jo nuorisoiässä nuorta ei innosta enää ennen mielenkiintoa herättäneet tekemiset.

Seuraavat kolme kysymystä (6-8) olivat yksinkertaisia vaihtoehtokysymyksiä, joihin vastausvaihtoehdot olivat kyllä ja ei.

6. Keskustelletteko avoimesti yhdessä tuettavan lapsen/nuoren kanssa asioista?
7. Onko sinulla ja tuettavalla lapsella/nuorella yhteisiä vitsejä ja esiintyykö huumori tukisuhteessanne?
8. Toimiiko vuorovaikutus myös tuettavan lapsen/nuoren perheen kanssa?

Vastaukset on koottu selvyiden vuoksi taulukkoon 1.

Taulukko 1. Vastaukset kysymyksiin 6-8.

	1. vastaaja	2. vastaaja	3. vastaaja
6. Keskustelletteko avoimesti	Ei	Kyllä	Kyllä
7. Esiintyykö huumori tukisuhteessanne	Kyllä	Kyllä	Kyllä
8. Toimiiko vuorovaikutus tuettavan perheen kanssa	Ei, isovanhempien kanssa toimii	Ei ole perhettä	Ei

Pääsääntöisesti keskustelu oli siis avointa, ja kaikilla vuorovaikutukseen kuului yhteinen huumori. Vuorovaikutuksessa lapsen perheen kanssa oli kaikilla tukihenkilöillä ongelmia.

Vaihtoehtokysymykseen, jossa kysyttiin, mitkä ovat niitä, paikkoja, joissa tukihenkilö ja tuettava käyvät, saatiin lukuisia eri vaihtoehtoja. Vaihtoehtoista valittiin keilahalli kahdesti samoin kuin Kirjurinluoto. Muita valintoja tuli

seuraaville kohteille: kirjasto, urheilutalo, joku muu yksityinen urheilukeskus, uimahalli, teatteri, nuorisotilat, keilahalli, Yyteri, leikkipuistot ja pulkkamäki.

Kysymyksen vastausvaihtoehdoista voidaan todeta, että liikuntaan liittyvät toiminnot olivat vastauksissa korostetusti esillä. Kulttuuriin liittyviä toimintoja edustivat kirjasto ja teatteri, joissa kummassakin kävi yksi vastaaja. Ensimmäinen vastaaja totesikin: ”*Tuettava ei ollut kiinnostunut kirjastosta.*”

Lisäkysymykseen kerro omin sanoin, miksi sinä ja lapsi/nuori käynte juuri näissä paikoissa ja luettele myös muut käyttämänne paikat, saatiin hyvinkin erilaisia vastauksia.

Ensimmäinen vastaaja korostaa vastauksessaan sitä, että kulukorvauksen pienuus rajoittaa toimintaa.

Tuettava ei innostu kirjastosta tai urheilutalosta. Tukihenkilötoimintaan varatut rahat (n. 22€/ kk/ 2 hlö) eivät riitä juuri mihinkään. Olemme käyneet kerran kuukaudessa jossain, jolloin loppukuuksi rahaa ei enää riitä, eli tukihenkilön kulukustannus on niin pieni, että käymällä kerran maksullisessa paikassa kuukauden rahat ovat yhdellä tapaamisella jo loppuun käytetty.

Toinen vastaaja on kiinnostunut koirista ja koiratoiminnasta, ja heillä onkin monia koiriin liittyviä harrastuksia.

Tukitapaamisilla käymme koiranäyttelyissä, koirarannalla, koiran kanssa lenkillä, elokuvissa, kavereiden luona kylässä, matkustamme Ruotsiin, Olemme tehneet ajelumatkan ympäri Etelä-Suomen, auto tms. näyttelyissä.

Hieman yllättävää on, että hän kertoo heidän matkustaneen Ruotsiin, tai tekemistään ajelumatkoista ympäri Etelä-Suomen. Tällaiseen toimintaan ei kulukorvaus riittäne.

Kolmas vastaaja kertoi tuettavan kiinnostuksesta liikunnalliseen toimintaan, joten nämä harrastukset olivat keskeisiä myös yhteisessä toiminnassa.

Tuettava halusi usein toiminnallista liikunnallista tekemistä. Aikaa vietettiin myös kahvilassa, syömässä tai minun kotona.

Vastaajat kertoivat lisäksi, että he kävivät kahviloissa, syömässä tai elokuvissa. Toinen vastaaja kertoi vierailuista kavereiden luona ja ensimmäinen ja kolmas vastaaja viettivät aikaa myös tukihenkilön kodissa. Tässä kohdin herää kysymys vaitiolovelvollisuudesta, miten tuettava lapsi pysyy anonyyminä mm. tukihenkilön perheen jäsenille.

Millä tavalla sinä ja lapsi/nuori suunnittelette yhdessä toimintaanne? Pääosin toimiminen on suunnitelmallista, mutta osin toimintaa leimaa tietty suunnitelmattomuuskin.

Tukihenkilönä kysyn nuorelta mitä nuori haluaisi tehdä, lisäksi ehdottan muuta tekemistä, mikäli nuorella on aina sama ehdotus.

Suunnittelimme aikaisemmin tekemistä enemmän. Tällä hetkellä tukisuhde on katkolla, ja olen itse päättänyt mitä tehdään ja minne mennään. Sovin ajat palaverissa nuoren ja nuoren ohjaajan kanssa.”

”Tapaamisia ei usein suunniteltu yhdessä. Seuraava tapaamiskerta sovittin joko tapaasilla tai puhelimitse.”

7.2 Tukihenkilön vahvuudet ja kehittymistarpeet

Kysymykseen, minkälaisia taitoja sinulla on, joita hyödynnät tukihenkilötoiminnassa, saatiin myös erilaisia vastauksia. Taidot saattoivat liittyä tukihenkilöiden harrastuksiin tai lahjakkuuteen. Myös kokemuksen tuettavana olemisesta koettiin tuovan taitoja.

Minulla on taidot taiteessa, musiikissa ja liikunnassa. Tuettava nuori ei ollut kiinnostunut samoista asioista, joissa minulla oli taitoa. Arvelenkin, että minä ja tuettava olimme erittäin epäsopiva pari.

Minulla on itselläni omia vastaavia nuoruuden kokemuksia. Minun ja tuettavan yhteinen tekijä on varttuminen lastensuojelulaitoksessa. Olen itse ollut työssä lastenkodissa. Olen nähnyt lastenkodin toimintaa kahdesta näkökulmasta.

Hyödynnän taidoista: huumorintajua, liikunnallisuutta, luotettavuutta ja kuuntelemisen taitoa.

Kysymyksiin, mitä taitoja koet tarvitsevasi lisää ja miten taitoja voisi kehittää, tuli myös erityyppisiä vastauksia. Vastauksista kävi ilmi, että toisaalta tukihenkilöt kokivat tarvetta tuntea paremmin nuorten elämää ja kiinnostuksen kohteita. Toisaalta tukihenkilöiden vastauksista nousi tarve kehittää heidän omia vuorovaikutustaitoja.

Tukisuhteen yhteistyö olisi ollut saumatonta, jos olisimme tuettavan nuoren kanssa olleet samaa sukupuolta. Koen tarvetta kehittää tietämystä tietokonepeleistä ja mopoista, sekä kartuttavansa ymmärrystä nuoren miehen sielunelämästä.

Tukihenkilö voi aina opetella puhumaan asioista paremmin. Elämä ja käytäntö opettaa parhaiten taitoja tukihenkilölle.

Tarvitsen taitoja miten suhtautua tuettavan perheeseen ja tuettavan tunteen purkauksiin, sekä taitoja miten ottaa puheeksi kipeät asiat tuettavan perheessä. Taitoja saada tuettava puhumaan ongelmista.

7.3 Tukihenkilötoiminnan merkitys

Kysymykseen, miksi sinä itse olet kiinnostunut toimimaan tukihenkilönä, vastauksista korostui auttamisen halua. Tämän epäitsekään motiivin rinnalle tuli esiin myös itseä hyödyntävä motiivi; tarve saada kokemusta alalta.

Halusin kokemusta lastensuojelun parista, sekä halusin auttaa lasta tai nuorta omalla panoksellani.

Toiminta tuntui siltä , että sitä on kiinnostavaa tehdä.

Se tuntui vaivattomalta ja itselle sopivalta tavalta auttaa

Kysymykseen, millä tavoin voit päätellä, että tukihenkilötoiminta on tärkeää tuettavalle lapselle/nuorelle, vastauksista tuli esiin se, että lapsesta voi olla vaikea päätellä toiminnan merkitystä. Kuitenkin tukihenkilöt saattoivat tulkita toimiaan tärkeäksi lapselle, mikä auttoi heitä jaksamaan tehtävissä.

Tuettavalle nuorelle oli tärkeää päästä Rax:iin syömään. Tuettava nuori ei omien sanojensa mukaan tarvinnut tukihenkilöä muuhun.

Lapsi kertoo minulle mitä eniten haluaa ja kieltää sen mikä häntä eniten satuttaa sanoen ei tunnu miltään, mutta lapsen ilme kertoo minulle toisin. Lapselle ei yleensä millään ole mitään väliä. Lapsi on kutsunut minua ”mammaksi” Ruotsin risteilyllä (Lapsen oma äiti on kuollut).

Tuettava oli innokas tapaamisten suhteen, ja kertoi omat kuulumisensa oma-aloitteisesti.

7.4 Tukihenkilötoiminnan vaikutus tukihenkilön muuhun toimintaan

Kysymykseen, miten käsittelet mahdollisen väkivallan uhkan tukihenkilötoiminnassa, vastauksista ilmeni lähinnä hämmästyä. Tukihenkilöt eivät olleet juurikaan ajatelleet väkivallan uhkaa.

En ole tullut ajatelleeksi väkivallan mahdollisuutta.

Väkivallan uhkaa ei ollut.

Kysymykseen millä tavalla huolehdit tukihenkilönä omasta yksityisyyden suojastasi, vastauksista ilmenee, että tukihenkilöt eivät juurikaan olleet pohtineet ennalta yksityisyyden suojaa, mikä oli johtanut kahden vastaajan osalta merkittävään avoimuuteen ja oman kodin ja perheen avaamiseen tuettavalle. Vain yksi vastaaja oli heti aluksi rajannut perheen ulkopuolelle. Yksityisyyden suojan riittämätön ennakkopohdinta oli myös johtanut ongelmiin tukisuhteen aikana.

Tukihenkilönä en ole kokenut tarpeelliseksi erityisesti suojata yksityisyyttäni. Mikäli on syntynyt keskustelua taustastani, olen kertonut nuorelle avoimesti perhesuhteistani. Vietimme aikaa myös kotona, enkä tämän nuoren kanssa kokenut yksityisyyttäni uhatuksi.

Minulla on ollut opettelemista tällä saralla. Nykyisin sanelen, koska minulle sopii hakea tuettava tapaamiseen. Aikaisemmin on oletettu, että minulle sopii hakea tuettavaa koska tahansa. Nykyisin minä ja tuettava viettämme tapaamiset toisaalla kuin kotonani. Tuettava on tutkinut luonani tavaroita, joten olen joutunut piilottamaan esineitä ja tavararoita lukkojen taakse.

Rajasin suhteen koskemaan vain minua ja tuettavaa, ei muuta perhettä. Muuten en ole asiaa ajatellut.

Kysymykseen mitkä tekijät rajoittavat sinun ja tuettavan lapsen/nuoren tekemisiä tukihenkilötoiminnassa, toiminnan rajoitukset koettiin kovin monella eri tavalla. Yhtenä rajoitteena koettiin raha, kulukorvauksen pienuus. Toisaalta merkittäviä rajoitteita syntyi niistä vaikeista kokemuksista, joiden johdosta tukihenkilötoimintaan oli päädytty.

Raha rajoittaa, siten että ainakin vanhemman tuettavan kanssa kuukausittainen kulukorvaus budjetti on aivan liian pieni.

Nuoren menneisyyden kokemukset ovat minun näkökulmasta katsottuna rajuja. Olen varovainen kaikesta nuoren käytöksestä omaa lastani kohtaan ja itseäni kohtaan.

Vanhempien vastahakoisuus tukitoimia kohtaan rajoitti toimintaa. Perhe hyväksyi minut, mutta kielsi ongelmat. Loppuvaiheessa tuettavalla oli vastahakoisuutta tukisuhdetta kohtaan. Teinillä oli paljon harrastuksia, kavereita ja koulutehtäviä, rajoittava tekijä oli sopivan ajan löytäminen.

Kysymykseen vaitiolovelvollisuudesta saatiin hieman ristiriitaisia vastauksia. Toisaalta vaitiolovelvollisuus tiedostettiin hyvin, mutta toisaalta sitä ei noudatettu aivan ehdottomasti, sillä tuettava saatettiin esitellä perheelle tai todettiin siitä, miten nuoreen vaikuttaa, jos hänen asioistaan puhutaan.

Minulle ei kerrottu nuoreen kohdistuvista toimenpiteistä tai syistä huostaanottoon. Nuoreen vaikuttaa, jos tukihenkilö vahingossa puhuu nuorta satuttavista asioista.

Vaitiolovelvollisuus ei ole ongelma.

Vaitioloovelvollisuus oli samanlainen kuin muissakin sosiaalialan ja lastensuojelun työsuhteissa. Raja oli tosin häilyvämpi, sillä tuettavasta tuli normaalia läheisempi ja häntä ei voinut pitää nimettömänä sukulaisille ja avomiehelle, jotka näkivät hänet muutaman kerran. Tiedostin kuitenkin, että tuettavan ja perheen asiat olivat yhtäläillä vaitioloovelvollisuuden alaisia.

7.5 Tukihenkilön yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa

Kysymykseen kuinka usein tapaat sosiaalityöntekijää, tukihenkilöiden ja sosiaalityöntekijän yhteydenpidossa oli laaja kirjo, aina täydellisestä tapaamattomuudesta muutamaan kertaan vuodessa. Kaikki vastaajat pitivät kuitenkin sosiaalityöntekijän tapaamista erittäin merkityksellinä.

1,5 vuoden tukisuhteen aikana en tavannut sosiaalityöntekijää kertaakaan. En ole osannut vaatia asiaa. Ymmärrän jälkikäteen kuinka tärkeää tukihenkilön koulutus toimintaan etukäteen ja säännölliset tapaamiset sosiaalityöntekijän kanssa olisivat olleet. Tunsin olevani aika yksin nuoren kanssa.

Tapaan sosiaalityöntekijää harvoin. Tarvittaessa asioista puhutaan puhelimesta. Sosiaalityöntekijä lukee kuukausittaisen raportini.

Muutaman kerran vuodessa tukihenkilöpalaverien yhteydessä.

Kysymykseen minkälaista tukea saat sosiaalityöntekijältä, kun tuettavalla lapsella/nuorella on vaikeaa, tuli erilaisia vastauksia. Koska tukihenkilöiden yhteydenpito sosiaalityöntekijään vaihteli, on ymmärrettävää, että myös sosiaalityöntekijältä saadun tuen taso vaihteli. Parhaimmillaan tuki auttoi suhteuttamaan asioita ja pahimmillaan mitään tukea ei saatu.

Tuettava nuori käyttäytyi tukisuhteen aikana haastavasti koko ajan. Fyysistä uhkaa ei ollut, vaan tuettava nuori uhitteli minulle ja kokeili henkisiä voimavarojani, siten että nuori halusi päättää asiat tukisuhteessa eikä ottanut vastaan ohjausta minulta. En kokenut saaneeni tukea sosiaalityöntekijältä. Tukisuhteen loputtua sosiaalityöntekijä myönsi minulle, että tuettavan nuoren kanssa on varmasti ollut haasteellista.

Sosiaalityöntekijä avartaa tukihenkilön tietoisuutta tuettavan asioista , jolloin pystyn suhteuttamaan tuettavan asiat oikein.

En ottanut näissä tilanteissa yhteyttä sosiaalityöntekijään. Sosiaalityöntekijä sai tilanteista tietoa paremmin perhetyöntekijän kautta, kuin minulta.

7.6 Tukihenkilötoiminnan kehittäminen

Vastauksissa kysymykseen, millä tavalla huolehdit omasta jaksamisestasi tukihenkilönä, tuli esiin, että omasta jaksamisestaan vastaajat kokivat olevansa huolissaan. Vastauksista korostuu enemmänkin huoli jaksamisesta kuin tulisi esiin konkreettisia keinoja parantaa ja huolehtia omaa jaksamista.

Minun olisi pitänyt aiemmin kertoa ja pyytää sosiaalityöntekijältä apua. Uuvuin ja lopetin 1,5 vuotta kestäneen tukisuhteen.

Vähensin tapaamisten määrää. Seurustelusuhde tuo tervettä tasapainoa esikuvana myös tukihenkilösuhteeseen.

Vaikein osuus oli huolehtia omasta jaksamisesta. Tunsin olevani työssä melko yksin.

Kysymykseen miten itse pystyt vaikuttamaan tukihenkilötoiminnan kehittämiseen, tuli melko niukkoja vastauksia. Omat mahdollisuutensa vaikuttaa tukihenkilötoimintaan vastaajat kokivat melko rajoitetuiksi. Tukihenkilötoimintaan ei koettu voitavan juurikaan vaikuttaa, vaikka palautetta pystyttäisiinkin antamaan.

Kerroin lopetettuani tukisuhteen, mikä tukihenkilötoimissa oli hyvää, mikä vaatii vielä kehittämistä. En ole tietoinen tapahtuuko muutoksia antamani palautteen jälkeen.

Tukihenkilö voi aina kertoa ajatuksiaan niin nuoren ohjaajalle, kuin sosiaalityöntekijällekkin.

Tukihenkilönä koin, ettei voinut vaikuttaa kehittämistoimintaan mitenkään.

Kysymykseen, miten toivot tukihenkilötoimintaa kehitettävän, tuli perehdytystä ja koulutusta korostavia vastauksia.

Vastaajat kertovat: Koulutus on tarpeen tukihenkilöille. Tukihenkilö tarvitsee tuettavansa kanssa enemmän perehdytystä asioihin, sekä lisää ideoita missä käydä ja miten toimia vaikeissa tilanteissa. Vertaistuki olisi myös tärkeää. Vastaaja näkee tarpeelliseksi, että tukihenkilön ja tuettavan yhteensopivuus selvitetään ennen suhteen aloittamista, vaikka se on vaikeaa. Tukihenkilöiden mielestä tukisuhde toimii parhaiten, jos tuettavalla työllä on tukihenkilönä nainen ja pojalla mies. Tukihenkilöt toivovat myös, että tulevaisuudessa korostettaisiin enemmän tukihenkilön jaksamiseen panostamista. On tärkeää, että tukihenkilöt tietävät voivansa ottaa sosiaalityöntekijään yhteyttä muutoinkin kuin ongelmatilanteissa. Tukihenkilöiden yhteistapaamiset voisivat olla hyödyllisiä. Aikaisempi tapaaminen on ollut tukihenkilöiden mielestä liian muodollinen. He toivovat vapaampimuotoista yhteistapaamista.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksen validiteettiin vaikuttaa se, miten hyvin tutkimus kattaa tutkimusongelman. Tässä tutkimuksessa kysymyksiä oli kyselylomakkeessa runsaasti ja ne oli valittu kattamaan koko tutkimusongelman. Kysymykset pyrittiin muotoilemaan kysymyslomakkeessa selkeiksi ja tarvittaessa kysymykseen sisältyi esimerkkejä kysymyksen ymmärtämistä helpottamaan.

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa, että olen itse toiminut tukihenkilönä. Kyselylomakkeessa on ne kysymykset, jotka ovat askarruttaneet minua toimiessani tukihenkilönä. Vastaukset ovat kuitenkin suoria lainauksia tukihenkilöiden

vastauksista. Vastauksia ei tullut montaa; osittain tähän lienee vaikuttanut se, että kahdeksasta kohderyhmään kuuluvasta toimi vastaushetkellä enää neljä tukihenkilön tehtävissä. Laaja kyselylomake toisaalta mahdollisti omien näkemysten esiintuomisen, mutta toisaalta sen täyttäminen vei myös aikaa, mikä saattaa heijastua vastausten määrässä.

Kaikki vastaajat olivat huolella paneutuneet vastaamiseen, joten saadut vastaukset kattavat tutkimusongelman hyvin, ja antavat näkemyksen ja lisäävät ymmärtämystä siitä, millaista on toimia tukihenkilönä Porissa. Tutkimuksen tavoitteesta johtuen tutkimuksella ei pyrittykään hakemaan yleistettyä tietoa tukihenkilötoiminnasta.

Tavoitteena oli löytää tukihenkilöiden itsensä esiin nostamia kehittämiskohteita Porin lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta. Tutkimuksella kartoitettiin toimintatavat, joita Porin kaupungin tukihenkilöillä on, ja onko heillä voimavaroja, joita ei ole osattu tukihenkilötoiminnassa hyödyntää. Tutkimus etsii vastauksia tukihenkilöiden työtyytyväisyyteen ja määrittää asioita miten tukihenkilötoimintaa voidaan tulevaisuudessa kehittää. Kysely kartoittaa myös tilannekuvausta siitä, millä tavalla tukihenkilöt käytännössä viettävät aikaa tuettavan lapsen tai nuoren kanssa.

Kun tarkastellaan tukihenkilöiden toimintaa, voidaan todeta, että tukihenkilöt käyttivät sekä sosiaalipedagogista että elämyspedagogista strategiaa. He pyrkivät tukemaan tuettavia oppimaan ongelmien erittelyä ja sitä kautta ratkaisua keskustelujen avulla. Toisaalta toiminnassa tuli ilmi erilaiset fyysiset harjoitukset jotka aukaisivat väylän kommunikaatiolle. Tukihenkilöiden vastauksista ilmenee, että jokainen kyselyyn vastannut tukihenkilö on löytänyt tavan tai tapoja auttaa tuettavaa, kun tuettava on pahoittanut mielensä. Kaksi tukihenkilöä pystyi erittelemään, mitä ohjeita he antavat tuettavalle, kun koulukaverien kanssa on ristiriitoja. Kaikki tukihenkilöt kertoivat kuuntelevansa lasta näissä tilanteissa. Jokainen kyselyyn vastannut tukihenkilö löysi keinoja, joilla purkaa tuettavan negatiivisia tunteita. Yksi tukihenkilö ei löytänyt helposti tuettavaa miellyttävää tekemistä. Muut vastanneet tukihenkilöt onnistuivat tässä tehtävässään. Avointa keskustelua kävivät kaikki tukihenkilöt tuettavan kanssa.

Vastanneet onnistuivat avoimessa kanssakäymisessä. Jokainen kyselyyn vastannut tukihenkilö osasi hyödyntää huumoria tukisuhteessa.

Tukihenkilötoiminnassa korostui tukihenkilön suhde tuettavaan lapseen, sillä tuettavan perheen kanssa tukihenkilöt eivät juurikaan olleet toimivassa vuorovaikutussuhteessa. Kaksi tukihenkilöä ei ollut vuorovaikutuksessa perheen kanssa, sillä toisella lapsella ei ole perhettä, ja toisen lapsen isovanhempien kanssa vuorovaikutus toimii, mutta perheen kanssa ei toimi.

Tarkasteltaessa tukihenkilöiden käytännön toimintaa havaitaan, että tukihenkilöistä yksi ei pystynyt hyödyntämään omia taitojaan tukihenkilötoiminnassa, sillä tuettava ei ollut kiinnostunut samoista asioista, joissa tukihenkilöllä oli taitoa. Loput vastanneet tukihenkilöt kokivat pystyvänsä hyödyntämään taitojaan tukisuhteessa. Tukihenkilötoiminnassa on olennaista, että lapsi kokee tukisuhteessa onnistumisen kokemuksia ja pääsee käyttämään omia taitojaan tapaamisilla. Tukihenkilön tehtävä on löytää lapsen taidot, ja kannustaa niiden hyödyntämistä. Tukihenkilön olennaisin taito on herkkyys löytää lapsen kiinnostuksen kohteet ja taidot, ei hyödyntää pääasiallisesti omia taitojaan ja harrastuneisuuttaan.

Tarjoamalla erilaisia ajanviettomahdollisuuksia tuettavalle, tukihenkilö tutustuu paremmin tuettavaan lapseen. Näillä keinoin tukihenkilö tutustuu tuettavan lapsen vahvuusalueisiin sekä osa-alueisiin, joita lapsi ei vielä hyvin hallitse tai joissa hän tarvitsee harjaantumista. On tärkeää, että tukihenkilö tarjoaa lapselle kokemuksia, jotka ovat lapselle vieraita. Harjaantumiskokemusten myötä tukisuhde lapseen vahvistuu. Kaksi tukihenkilöä eritteli vain muutaman paikan kotinsa ulkopuolelta, jossa he viettävät aikaa tuettavien kanssa. Yksi tukihenkilö käyttää hyödykseen monenlaisia ajanviettopaikkoja. Tässä tapauksessa vähemmän kuin kaksi ajanviettopaikkaa on määritelty vähäiseksi lukumääräksi ja enemmän kuin kymmenen ajanviettopaikka on määritetty suureksi lukumääräksi.

Tukihenkilö on määritelty myönteiseksi ihmissuhteeksi, jonka avulla lapsen tai nuoren elämä pyritään saamaan oikeisiin uomiin. Porissa on korostettu, että tukisuhteen alussa tavoitteet määritellään ja ne tarkastetaan 3-4 kuukauden välein. Tukihenkilötoiminta on suunnitelmallista toimintaa lapsen ehdoin. Uudessa lastensuojelulaissa korostetaan asikassuunnitelman laatimista. Kaksi kysymykseen

vastannutta tukihenkilöä toimii suunnitelmallisesti joskus lasten kanssa. Yksi vastaaja ei toiminut suunnitelmallisesti. Tukihenkilöt tarvitsevat tukisuhteen aikana koulutusta suunnitelmallisuuden käytäntöön panemisesta sekä ohjeita, miten käytännössä toimia tavoitteellisesti. Lapselle voi käytännössä asettaa muutamia tavoitteita, jotka lapsi jonkin ajan kuluttua on ominut toimintatavakseen.

Vapaaehtoistyöhön motivoi tavallisesti epäitsekäät syyt, kuten auttamisen halu tai halu tehdä jotain hyödyllistä, kun on aikaa. Usein vapaaehtoistoiminnassa toimimisen jatkamista tukee se, että henkilö kokee saavansa toiminalleen henkilökohtaista vastinetta, esimerkiksi työkokemusta tai uuden oppimista. Tukihenkilöillä oli kaikilla oma motiivi toimia tukihenkilönä. Yksi halusi kokemusta lastensuojelusta, yksi kokee että toiminta tuntuu hyvältä ja yksi tekee työtä, koska se oli vaivaton ja tukihenkilölle sopiva tapa auttaa nuorta. Lapsen kokemus tukihenkilötoiminnan merkityksellisyydestä auttaa tukihenkilöä jatkamaan toiminnassa. Toisaalta lapsi kokee tukihenkilötoiminnan merkitykselliseksi, mikäli toiminta on tavoitteelista ja suunnitelmallista. Kaksi vastaajaa pystyi kertomaan, että lapselle/nuorelle tukihenkilötoiminta on tärkeää, yksi ei ollut vakuuttunut siitä, onko nuoren itsensä mielestä tukihenkilötoiminta tärkeää.

Kukaan tukihenkilö ei kokenut väkivallan uhkaa tukihenkilötoiminnassa. Kaikki vastanneet tukihenkilöt huolehtivat yksityisyyden suojasta vastaustensa mukaan. Tämä oli kuitenkin ristiriitainen käsite, sillä tukihenkilöt kertoivat vastauksissaan, että jokainen heistä ei suojannut omaa perhettään tai omia lähisuhteitaan tukisuhteen ulkopuolelle. Yksi vastaaja koki vaitiolovelvollisuuden arveluttavan, sillä hän ei saanut tietoa lapsen taustasta. Yksi vastaaja koki vaitiolovelvollisuuden ehdottoman tarpeellisenä, toinen koki vaitiolovelvollisuuden hyvänä asiana ja kolmas koki, että vaitiolovelvollisuus ei tuota ongelmia. Kysymykseksi nouseekin, kuinka perehtyneitä tukihenkilöt ovat vaitiolovelvollisuuteen sekä lakiin asiakkaan asemasta.

Tukihenkilöt kokivat rajoittaviksi tekijöiksi tukihenkilötoiminnalle pienen kulukorvausrahan, puutteellisen perehdytyksen nuoren taustaan sekä nuoren rajut menneisyyden kokemukset, ja nuoren haasteellisen käytöksen tukihenkilöä sekä

tukihenkilön lasta kohtaan. Vastauksista esille nousee tarve tukihenkilöiden koulutukselle tukisuhteen alussa ja aikana. Tukihenkilöt tarvitsevat toimintansa ohella työnohjausta. Toiminnan monipuolisuuden takaamiseksi sekä mutkattomamman työskentelyn ja suunnitelmallisen työskentelyn toteuttamiseksi kulukorvauksen määrää olisi syytä korottaa. Korotettu kulukorvaus auttaa tukihenkilöä jaksamaan työssään.

Yksi tukihenkilö ei tavannut sosiaalityöntekijää kertaakaan tukisuhteen aikana. Muut tukihenkilöt tapasivat sosiaalityöntekijää muutaman kerran vuoden aikana. Tukihenkilöt eivät ota itse riittävästi yhteyttä lastensuojelun sosiaalityöntekijään. Yksi tukihenkilö huolehti omasta jaksamisesta eri keinoin, harrastamalla itselle tärkeitä asioita tai rajoittamalla tapaamisten määrää tai ajankohtaa. Kaksi tukihenkilöä ei huolehtinut omasta jaksamisestaan riittävästi, minkä seurauksena toinen uupui toimintaan puolentoista vuoden jälkeen ja toinen koki työnteon yksinäiseksi. Yhdellä tukihenkilöllä on ollut pyrkimys vaikuttaa tukihenkilötoiminnan kehittämiseen. Kaikki tukihenkilöt toivoivat tukihenkilötoimintaa kehitettävän. Toivottiin lisää koulutusta, parempaa perehdytystä lapsen asioihin, lisää ideoita toiminnan harjoittamiseen, vertaistukea, sekä tukihenkilön ja tuettava yhteensopivuuden kartoittamista, tukihenkilön oman jaksamisen tärkeyden korostamista, sosiaalityöntekijän puoleen kääntymisen mahdollisuuden korostamista, luettavan materiaalin jakamista, yhteisiä retkiä ja illanviettoja.

Yhteenvedona vastaajien näkemyksistä voidaan todeta, että tukihenkilöt eivät täysin arvostaneet toimintaansa tukihenkilönä. Tämä heijastui passiivisuutena tukihenkilöiden yhteydenpidossa suhteessa kaupungin sosiaalityöntekijään. Vapaaehtoistyötä tehdään pientä palkkiota vastaan, jolloin työstä tukihenkilö ei saa rahan perustuvaa arvostusta. Organisaation puolesta vapaaehtoistyöntekijältä ei vaadita sellaista ammattitaitoa, joka edellyttäisi palkan maksamista. Organisaation tulisi huomioida vapaaehtoistyöntekijä muulla tavoin kuin rahallisesti.

Tutkimuksella pyrittiin selvittämään Porin kaupungin tukihenkilöiden toimintatavat sekä se onko heillä voimavaroja, joita ei osattu hyödyntää tukihenkilötoiminnassa. Vastauksista kävi ilmi, että tukihenkilöt käyttivät monia

erilaisia perusteltuja toimintatapoja. Voimavarojen osalta voidaan todeta, että tukihenkilöt kokivat väsymystä ja voimattomuutta. He eivät tukeutuneet sosiaalityöntekijän työnohjaukseen. Tukihenkilöt tarvitsevat toiminnan ohella systemaattista koulutusta. Jatkotutkimusaiheena voisi tehdä vertailevan tutkimuksen eri kaupunkien tukihenkilötoiminnasta, jolloin voitaisiin oppia parhaista käytännöistä.

Tämä opinnäytetyö on saanut alkunsa ensimmäisen opiskeluvuoteni aikana. Aihe muodostui tekijälle itselle käytännön työstä tukihenkilötoiminnassa. Tulin tietoisiksi tukihenkilöiden riittämättömästä määrästä Porin kaupungissa. Aihe alkoi kiinnostaa minua ja aloin kerätä siitä lisää tietoa. Ensimmäiset tiedot tukihenkilötoiminnasta keräsin keskustelemalla tukihenkilötoiminnasta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa. Lastensuojelutoiminnasta annettiin tilastotietoa monisteiden ja tukihenkilötoiminnan esitteiden avulla. Aiheen rajaus ja käsiteltävä näkökulma opinnäytteelle oli tässä vaiheessa vielä avoinna.

Opinnäytetyön teoriaa ja lähinnä päälukua kaksi kirjoitin kesällä 2006. Lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta yleisesti ja avohuollon käsitteistä tietoa sain kirjallisuudesta ja internet- sivustoilta. Teoriaosuuden kirjoituksen myötä tuli tarve määrittää tälle opinnäyttelle tavoite ja tutkimustehtävät. Olin kiinnostunut tietämään, miksi tukihenkilöistä oli pulaa, millaisena tukihenkilöt kokivat työnsä ja miten tukihenkilöiden itsensä mielestä heidän toimintaansa voisi kehittää. Kahden opinnäyteohjaustunnin kuluttua sekä selvitettyäni lastensuojelutoiminnasta tutkimuksen painoarvon, määritin tavoitteen ja tutkimustehtävät.

Tämän opinnäytetyön haastavin ja työläin vaihe on ollut tutkimussuunnitelman laatiminen. Sitä laadittaessa oli mietittävä tutkimuksen runko, tutkimuksen tavoite ja tutkimustehtävät ja niiden oli oltava viimeistellyssä muodossa jo hyvin varhaisessa vaiheessa tätä työtä tehdessä. Tässä vaiheessa piti opetella myös opinnäytetyön ulkoasun muokkaaminen oikeaan muotoon Samk:n opinnäytetyö ohjeistuksen mukaisesti. On ollut myös haastavaa antaa teksti ensimmäistä kertaa arvosteltavaksi ohjaavalle opettajalle, sillä tehdessä yksin opinnäytetyötä tekijä on helposti liian subjektiivinen arvioimaan omaa työtään kriittisesti. Yksintekemisellä on kuitenkin puolensa. Tekijä ei tällöin ole riippuvainen työparin aikatauluista ja

työn onnistuminen tai epäonnistuminen on kokonaan tekijän itsensä kunniaksi. Yksin tehdessä opinnäytettä se todella antaa näytteen kypsyydestä työelämävalmiuksiin itsenäisenä työntekijänä.

Rajoituksia ilmeni tutkimuskyselyn vastausprosentin suhteen. Kysymyslomakkaiden saaminen postitse on ollut jännittävä ja mielekäs kokemus. Olisin toivonut enemmän vastauksia. Päädyin kuitenkin ratkaisuun, että kysymyslomakkeita ei kannata lähettää kolmatta kertaa tukihenkilöille, sillä jo ensimmäisellä kerralla vastanneet tukihenkilöt saivat näin ollen kirjeen jo kolmatta kertaa postissa. Näin oli, koska tukihenkilöiden henkilöllisyys ei paljastunut vastatuista kysymyslomakkeista minulle.

Tutkimuksen eettisyys vastaajien henkilöllisyyden paljastumattomuuden suhteen pystyttiin huomioimaan siten, että vastaajat jäivät opinnäytetyöntekijälle anonyymiksi. Kysymyslomakkeiden vastauksia ja tuloksia oli mielekästä kirjoittaa opinnäytetyöhön. Sain tällöin kokonaiskuvan kysymyksiin, jotka olivat minua mietityttäneet tukihenkilötoiminnan kehittämistä ajatellen. Vastausten myötä selvisi, miten tukihenkilöt harjoittavat toimintaansa ja minkälainen heidän suhteensa on työssä jaksamiseen sekä miten paljon he hyödyntävät sosiaalityöntekijän apua.

Opinnäytetyön tekeminen prosessina on pitkä ajallisena jaksena. Työstettyä tekstiä en kuitenkaan ole kirjoittanut yhtäjaksoisesti, vaan välillä on ollut ajanjaksoja, jolloin olen kerännyt teoreettista materiaalia ja välillä en ole työstänyt opinnäytetyötä. Oppimiskokemuksena opinnäytetyön tekeminen on aivan omaa luokkaansa. Se on monivaiheinen ja monivivahteinen työ, joka on luovutettava pois käsistä siinä vaiheessa, kun on vahva tunne, että lisättävää ei enää löydy.

LÄHTEET

Ahola, K. 2000. Henkistä hyvinvointia. työstä. Työterveiset 2000-3. Työterveyslaitos. Saatavilla: www.tyoterveyslaitos.fi

Ahohuolto. 2007. Lastensuojelun käsikirja: Avohuolto. Saatavilla: [www.sosiaaliportti.fi/lastensuojelun kasikirja](http://www.sosiaaliportti.fi/lastensuojelun_kasikirja)

Ehjä. 2007. Erityishuoltojärjestöjen liitto ry. Lastensuojelun tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta. Valtakunnallinen lastensuojelun kehittämishanke. Saatavilla: www.ehja.fi

Erez, A., Mikuliner, M., van Ijzendoorn, M. H. & Kroonenburg, P.M. 2008. Attachment, personality and volunteering: Placing volunteerism in an attachment-theoretical framework. *Personality and Individual Differences* 44: 64-74.

HE 252/2006. Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Heino, T., Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2005. Lastensuojelun avohuollon tilaston haasteet. Kuntakyselyn yhteenveto. Stakes. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2006. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.

Jarasto, P. & Sinerva, N. 1998. Kouluikäisen lapsen maailma. Gummerus. Helsinki.

Järventie, I. 1999. Syrjäytyvätkö lapset? Tutkimus 1990-luvun perushoivasta, hyvinvoinnista ja lastensuojelupalvelujen käytöstä Helsingissä. Helsinki.

Korhonen, A. (toim.). 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Erityishuoltojärjestöjen liitto Ehjä ry. Helsinki.

Kulik, L. 2007. Explaining Responses to Volunteering: An Ecological Model. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 36:2, 239-255.

L. 9.2.1990/139. Lastensuojelulaki.

L. 13.4.2007/417. Lastensuojelulaksi.

Lastensuojelun keskusliitto. 2007. Lastensuojelun käsitteistö. Saatavilla: www.lskl.fi

Lehtonen, S. 1997. Tukihenkilö apuna arjessa. Järjestöjen tukihenkilöprojekti. Raportti vuosilta 1992 – 1993. Helsinki.

Louhevaara, V. 2000. Lisääköö liikunta työkykyä ja hyvinvointia. Työterveiset 2000-3. Saatavilla: www.tyoterveyslaitos.fi

Luodes, E. 2007. Asiakaslähtöisyys lastensuojelun avohuollon moniammatillisessa yhteistyössä. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma.

Painokallio, S. & Viitanen, L. 2006. Porkkanapesätoiminta lasten kokemana. ”Porkkanapesässä on kiva olla, kun saa olla kaikkien kanssa.” Opinnäytetyö. Samk. Pori.

Seppälä, R. 2006. Etelä-Kymenlaakson lastensuojelun seutukehittäjä-hanke. Saatavilla: www.socom.fi/dokumentit.

Sosiaaliportti. 2008. Lastensuojelun käsikirja. Saatavilla: www.sosiaaliportti.fi/ lastensuojelun käsikirja

Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimepideohjelma vuosille 2004 –2007. 2004. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Taskinen, S. 2006. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Stakes. Helsinki.

Tukihenkilön perehdyttämismenestys. Päivämätön. Porin kaupunki.

Yeung, A. B. 2004. Individually Together. Volunteering in Late Modernity. Social Work in the Finnish Church. Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto. Helsinki.

Yli-Kauhaluoma, T. 1986. Tukihenkilö – nuoren kasvattajana ja vanhempien auttajana: Helsingin kaupungin lastensuojelun tukihenkilöiden käsityksiä suhteestaan tuettaviin ja heidän vanhempiinsa. Syventävien opintojen tutkielma. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kotitalousopettajan koulutuslinja.

Tervehdys tukihenkilö !

Olen kolmannen vuoden sosionomiopiskelija Satakunnan ammattikorkeakoulusta. Suuntautumisvaihtoehdoni on sosiaalipedagogiikka eli koulutus keskittyy lasten ja nuorten kanssa toimimiseen. Olen opintojeni loppusuoralla ja opinnot ovat edenneet vaiheeseen, jossa opinnäytetyö on ajankohtainen. Opinnäytetyöllä osoitan valmiuteni työelämään.

Teen opinnäytetyöni avohuollon tukitoimenpiteestä, tukihenkilötoiminnasta. Tarkoitukseni on selvittää, miten tukihenkilötoimintaa voi kehittää teidän tukihenkilöiden näkökulmasta käsin ja miten te käytätte omia resurssejanne hyödyksi tukihenkilötoiminnassa.

Teidän työnne on arvokasta toimintaa, ja mielipiteillä ja vastauksillanne on suuri merkitys tukihenkilötoiminnan kehittämistä ajatellen. Ohessa olevalla kyselylomakkeella haluan kartoittaa teidän mielipiteet ja toimintamuodot tukihenkilötoiminnasta. Vastauksenne on opinnäytetyöni onnistumisen kannalta erittäin merkityksellisiä. Vastaamalla kyselyyn voitte vaikuttaa tukihenkilötoiminnan kehittämiseen. Kyselyn on hyväksynyt päivähoiton ja perhetyön osastopäällikkö Ritva Välimäki 5.7.2007

Käsittelen vastaukset luottamuksellisesti. Henkilöllisyytenne pysyy vastauksista salassa, eikä se tule ilmi missään opinnäytetyön vaiheessa.

Toivon Teidän palauttavan täytetyn kyselylomakkeen kuoressa olevaan osoitteeseen viimeistään 10.10.2007 mennessä. Ohessa on postimerkillä varustettu kirjekuori palautusta varten.

Tuhannet kiitokset vastauksistanne jo etukäteen!

Laura Meriruoho

Mikäli haluatte kysyä jotakin tutkimukseen liittyen, voitte ottaa yhteyttä minuun:
laura.meriruoho@gmail.com

Jokaista vastausta voitte tarvittaessa jatkaa paperin kääntöpuolelle. Muistathan tällöin merkitä kysymyksen numeron paperiin.

1. Millä tavoin autat tuettavaa lasta/nuorta, kun hän on pahoittanut mielensä? Kerro omin sanoin.

2. Millaisia ohjeita/neuvoja annat tuettavalle lapselle/nuorelle, kun hänellä on ristiriitoja koulukaverien kanssa?

3. Millä keinoin purat tuettavan lapsen/nuoren alakuloisuutta, jännityksiä, aggressioita, passiivisuutta, tms. negatiivisia tunteita? Tehoavatko käyttämäsi keinot?

4. Millä tavoin saat tuettavan lapsen/nuoren tuntemaan onnistumisen kokemuksia?

5. Löydätkö helposti tuettavaa lasta/nuorta miellyttävää tekemistä? (Ympyröi vaihtoehto)

kyllä
en

Jos valitsit vaihtoehdon EN, kerro syitä miksi et löydä tuettavalle mieluista tekemistä.

6. Keskusteletteko avoimesti yhdessä tuettavan lapsen/nuoren kanssa asioista? (Ympyröi vaihtoehto)

kyllä
en

7. Onko sinulla ja tuettavalla lapsella/nuorella yhteisiä vitsejä ja esiintyykö huumori tukisuhteessanne? (Ympyröi vaihtoehto)

kyllä
ei

8. Toimiiko vuorovaikutus myös tuettavan lapsen/nuoren perheen kanssa? (Ympyröi vaihtoehto)

kyllä
ei

9. Minkälaisia taitoja sinulla on, joita hyödynnät tukihenkilötoiminnassa?

10. Mitä taitoja koet tarvitsevasi lisää? Miten taitoja voisi kehittää?

11. Ympyröi seuraavat paikat, joissa sinä ja tuettava lapsi/nuori käynte tapaamisilla:

kirjasto
urheilutalo
joku muu yksityinen urheilukeskus
uimahalli
maauimala
teatteri
taidemuseo
nuorisotilat
mini-golf radat
keilahalli
carting
seinäkiipeily
Kirjurinluoto
Yyteri
leikkipuistot
luistinradat
pulkkamäki

Kerro omin sanoin, miksi sinä ja lapsi/nuori käynte juuri näissä paikoissa. Luettele myös muut käyttämäne paikat.

12. Millä tavalla sinä ja lapsi/nuori suunnittelette yhdessä toimintaanne?

13. Miksi sinä itse olet kiinnostunut toimimaan tukihenkilönä?

14. Millä tavoin voit päätellä, että tukihenkilötoiminta on tärkeää tuettavalle lapselle/nuorelle? Kerro omin sanoin.

15. Miten käsittelet mahdollisen väkivallan uhkan tukihenkilötoiminnassa?

16. Millä tavalla huolehdit tukihenkilönä omasta yksityisyyden suojastasi?

17. Mitkä tekijät rajoittavat sinun ja tuettavan lapsen/nuoren tekemisiä tukihenkilötoiminnassa? Kerro mielipiteesi omin sanoin.

18. Millaisena koet vaitiolovelvollisuuden tukihenkilötoiminnassa?

19. Kuinka usein tapaat sosiaalityöntekijää?

20. Minkälaista tukea saat sosiaalityöntekijältä, kun tuettavalla lapsella/ nuorella on vaikeaa?

21. Millä tavalla huolehdit omasta jaksamisestasi tukihenkilönä?

22. Miten itse pystyt vaikuttamaan tukihenkilötoiminnan kehittämiseen?

23. Miten toivot tukihenkilötoimintaa kehitettävän?

Tervehdys tukihenkilö !

Lähettämiini kyselylomakkeisiin vastasi ajallaan vain kaksi kuluneen vuoden aikana toiminutta tukihenkilöä. Kiitokset teille kahdelle! Vastauksenne oli selkeitä ja asiat oli esitetty ytimekkäästi teidän omasta näkökulmastanne käsin.

Opinnäytetyöni valmistumisen kannalta on edellytys saada lisää vastauksia kysymyslomakkeiden avulla. Siksi toivon että te, jotka ette vielä ole vastanneet käyttäisitte tovin aikaanne ja täyttäisitte kysymyslomakkeen. Se merkitsee minulle paljon!

Teidän työnnne on arvokasta toimintaa, ja mielipiteillä ja vastauksillanne on suuri merkitys tukihenkilötoiminnan kehittämistä ajatellen. Vastaamalla lomakkeen kysymyksiin voitte vaikuttaa tukihenkilötoiminnan kehittämiseen.

Kuten jo aikaisemmin olen luvannut: Käsittelen vastaukset luottamuksellisesti. Henkilöllisyytenne pysyy vastauksista salassa, eikä se tule ilmi missään opinnäytetyön vaiheessa. Yksikään tukihenkilö ei siis henkilöidy vastausten perusteella!

Toivon Teiltä tovin aikaa kyselylomakkeen täyttämiseen. Vastaukset saa olla lyhyitä, ja kysymyksiin saa vastata omin sanoin. Oikeita tai väärää vastauksia ei ole, vain teidän mielipiteillänne on merkitystä. Toivon Teidän palauttavan täytetyn kyselylomakkeen kuossa olevaan osoitteeseen viimeistään 21.1.2008 mennessä. Ohessa on postimerkillä varustettu kirjekuori palautusta varten.

Tuhannet kiitokset vastauksistanne jo etukäteen!

Yhteistyö terveisin: Laura Meriruoho

Mikäli haluatte kysyä jotakin tutkimukseen liittyen, voitte ottaa yhteyttä minuun:
laura.meriruoho@gmail.com